

פרשת ויחי

(מח טו) וַיְבָרֶךְ אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְכְּנוּ אֲבוֹתַי לְפָנָיו אֲבָרְכֶם וַיִּצְחָק הָאֱלֹהִים הִרְעָה אֹתִי מֵעוֹדֵי עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

ע"י רמב"ן: האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו אברכהם ויצחק – יקרא הנביא אל אלהי אבותיו אשר לו הגדולה והגבורה ועשה עמהם את הגדולות ואת הנוראות ויקרא לאלהי האמת אשר הוא רועה אותו מעודו ויתכן שיהיה הרועה אותי מגזרת רעך ורע אביך אל תעזוב (משלי כז י) כי במדה ההיא שלום ורעות¹, והמלאך הגואל² הוא העונה אותו בעת צרתו ושומר לו אנכי האל בית אל (לעיל לא יג) והוא שנאמר עליו (שמות כג כא) כי שמי בקרב³ ולכך אמר בקרב הארץ והרי זה מבואר למשכיל ואל יקשה עליו מעודי עד היום הזה עם מה שכתבנו בפסוק ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק (לעיל מו א) כי מעודו ינחהו בדרך אמת אבל לא נתיחד לו המדה עד שובו לארץ אבותיו מפני היותו בחוצה לארץ גם בעבור שהוצרך להתנהג עם לבן בדרך פתלתול ואיננו דרך האמת.

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה יש בברכה הזאת רמז לכלל עשר ספירות כי האלהים⁴, הגדולה והגבורה מקבלים מלמעלה, וקראם אברכהם ויצחק, כי לפי הפשט היה ראוי הכתוב שיאמר האלהים אשר התהלכו לפניו אברכהם ויצחק, אבל אמר האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו אברכהם ויצחק, וזהו (בראשית לה ז) כי שם נגלו אליו האלהים⁵. ואמר אח"כ האלהים הרועה אותי הוא אביר יעקב⁶, וזהו שכתוב (תהלים פ ב) רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף,

¹ ע"י דבירנו בר' בחיי.

² ע"י רמב"ן (במדבר ו כה) שזה כינוי לשכינה. [ע"י הלש"ו בספר הביאורים (ח"ב ע ע"ג) כל אור תחתון הוא בבחי' מלאך לאור העליון וכנודע בסוד המלאך הגואל ע"ל. וע"י זה נח דף סא ע"א וכן יגש דף רה ע"ב וכן ואתחנן דף ער ע"א ועוד].

³ ע"י זהר (ח"א קכז ע"ב): ואימא לך מלה דעתיה דמאריה דמתניתא הוה בהאי מה כתיב ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו וילך אמר ליה רבי זכינא לפסוקא דא אבל וכל טוב אדניו בידו מהו אמר ליה הוא שמה דמאריה דאזיל גביה לאעלא ליה ולאנהגא (ולאגנא) ליה אמר דא ודאי הוא כי שמי בקרבו (שמות כג כא) תנן אמר רבי אבהו תא חזי מאן דידע שמה על בוריה ידע דהוא ושמה חד הוא קודשא בריך הוא ושמה חד דכתיב יהו"ה אחד וגו' (זכריה יד ט) (כלהו) כלומר השם והוא אחד.

תרגום: ואומר לך דבר דעתו של בעל המשנה היתה בזה. מה כתוב "ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו וילך". אמר לו רבי זכינא לפסוק הזה אבל "וכל טוב אדניו בידו" מהו. אמר לו הוא שמו של רבו שהלך אליו להכניסו ולהנהיג (ולהגן) אותו. אמר זהו ודאי "כי שמי בקרבו". שנינו אמר רבי אבהו בא וראה מי שיודע את שמו על בוריו יודע שהוא אחד ושמו אחד הקדוש ברוך הוא ושמו אחד שכתוב "ה' אחד" וגו'. (כלם) כלומר השם והוא אחד.

דהיינו שכינה. וכן הוא בזו"ח יז ע"א. ודלא כדברי הש"ס בסנהדרין לח ע"ב ש"שמי בקרבו" הוא כינוי למט"ט. וע"י מש"כ רבינו שמות כג כ. וע"י רבינו בחיי על בראשית (כב יג) ז"ל ומה שהזכירו כאן מלאך כלומר מלאך שבקרבו השם והוא שנאמר עליו כי שמי בקרבו. דהיינו שכינה.

⁴ ע"י זו"ח (מה ע"א): ויצחק כד בריך ליה ליעקב אמר ויתן לך האלקים מטל השמים. בגין דחזא דיעקב ירית ההוא אתרא. האלקים דא אימא עילאה דעטרא ליה בעיטרין עילאין לאזדווגא במטרוניתא.

תרגום: וכאשר יצחק ברך את יעקב אמר ויתן לך האלהים מטל השמים משום שראה שיעקב יורש את המקום ההוא האלהים זו האם העליונה שמעטרת אותו בעטרות עליונות להתחבר עם הגבירה.
⁵ לפי זה מובן למה אלקים הוא בלשון רבים וע"י דברים ז ודברי רבינו שם.

⁶ ע"י זהר (ח"א דף רמז ע"א): אתייקרו דרועוי במרגליתא עלאה מידי אביר יעקב (בראשית מט כד) מאינן תרין סטרין דאתקיף בהו יעקב משם רועה אבן ישראל (שם) מתמן אתון ההוא אבן ויקראו כדקאמרן תו מאינן ותריסרו (תרין) סטרין אתון ההוא אבן יקרה דאינן צפון ודרום והיא אתייחבת בינייהו (ואתברכא מנייהו ולאתזנא מנהון על דרגא דצדיק) [ואתברכו מנייהו ואתזנא מנהון על ידא דצדיק].

תרגום: התכבדו זרועותיו במרגלית עליונה. "מידי אביר יעקב", מאותם שני צדדים שהתחזק בהם יעקב. "משם רועה אבן ישראל", משם נזונית אותה אבן יקרה, כמו שאמרנו. עוד, מאותם שנים עשר צדדים נזונית אותה אבן יקרה, שהם צפון ודרום, והיא נתנה ביניהם והתברכה מהם, ונזונה מהם על (דרגה) ידי צדיק.

ולשון רועה מלשון ריע, כי במדה ההיא יש בה שלום ורעות⁷. ואחר כן חתם דבריו באחרונה שקרא המלאך הגואל. ואמר בקרב הארץ כלשון (שמות כג כא) כי שמי בקרבו. וצריך אתה לדעת כי אילו התחיל יעקב תפלתו מן המלאך היה בזה קצוץ נטיעות⁸, אבל התחיל במלת האלהים שהם המדות המקבלות מן העליון וסיים במלאך הגואל לחתום תפלתו בו, ואז ייחד את הכל יחוד שלם. ואם תשכיל היטב תמצא הברכה הזאת שברך את הנערים בכאן הנה היא כדמיון הברכה שברך את יוסף למטה, הוא שאמר (בראשית מט כד) מידי אביר יעקב משם רועה אבן ישראל, כי לשון ידי הוא שתי ידות שבכסא שלמה, הגדולה והגבורה, שכנגדם הזכיר כאן אברהם ויצחק. אביר יעקב הוא תפארת ישראל, ולא תמצא בכל התורה כלה אביר אברהם ולא אביר יצחק אלא אביר יעקב, וזהו שכתוב (תהלים קלב ב) נדר לאביר יעקב. ואנו אומרים בתפלה עננו אביר יעקב והכונה על תפארת ישראל, ועל כן לא תמצא הלשון הזה רק ביעקב אביר יעקב או אביר ישראל שהוא יעקב. וכנגדו הזכיר כאן האלהים הרועה אותי משם רועה אבן ישראל, ביאורו שמשם מיד אביר יעקב שהוא תפארת

⁷ שזה מיזוג של שתי הצדדים חסד וגבורה.

⁸ עי' תיקו"ז קלה ע"ב ז"ל: כל מאן דנטיל מלכות בלא ט' ספירן איהו מקצץ בנטיעון, וכל מאן דנטיל ט' ספירן בלא מלכות איהו כופר בעיקר. ועי' זהר (ח"א רסב ע"א): ות"ח ישראל כד עבדו עגלא ואפרישו ברכאן מהאי הר חרב דאפרישו מניה וא"ו וקציצו בנטיעות באינון נטיעון מה כתיב ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב. ההוא עדי עלאה תפלין דרישא ודרעי דשוויין ביד כהה אעידאו מנהון. עי' אריכות בלש"ו הקדו"ש שער ז' פרק ו' אות ד' וה'.

ובתמצית להבין ההבדל בין כופר בעיקר למקצץ בנטיעות היא כך וזה תמצית דברי הלש"ו אות ד': מידת המלכות היא גילוי ית' בכל המציאות והנהגת עולמות ב"ע. דהיינו על ידי יחוד המאציל א"ס (ע"י ט' ספירות דאצילות) במלכות. וזוהי מהותו הפנימית של האמונה, ההשכלה שהנהגה העליונה יש לה שייכות וייחוד עם התחתונים, וכלול בזה גם החיוב המעשי של האדם בכל התורה כולה. אמנם זה גופא אינו תכלית הבריאה, התכלית האמיתית היא שלבסוף הכל יהיה כלול בא"ס (כלומר שאין התכלית שנחיה חיים ארציים לאור האמונה אלא שנחיה את הידוע ע"פ אמונה עצמה וכפי שיהיה לע"ל). לכן מי שמשמש במלכות לצורכו, דהיינו שעושה פעולה לשם המלכות בלבד לקשרה למטה ללא כוונת יחוד למעלה (כ"ש כאשר כוונתו ח"ו להפרידה בזדון לבו מהספירות העליונות) כמו שהיה בדור הפלגה וכעין זה הוא בקבלה מעשית (כלומר לשנות את הבריאה התחתונה על ידי הניצול של כללי ההנהגה הקיימים וכאילו מודיע בזה שאין השי"ת מתייחד עם עולמו ורק הניח הנהגות אלו הפקר לכל דורש), שהוא מקצץ בנטיעות (שכן מראה שאין שורש הא"ס מיוחד במלכותו ויש כאן נטיעה המנותקת משרשה).

ואם אינו מאמין שהוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, על אף שמאמין שהוא המציא הכל יש מאין, רק חושב ששילק השגחתו מהתחתונים, והכל נעשה כיום בטבע ובמקרה או מכח זולתו ח"ו, הוא קרוי כופר בעיקר (שכן לשיטתו אין מלכות ה' בארץ ח"ו וכאילו אומר שיש ט' דאצילות ואין להם מלכות להתייחד עמה). ונקרא כך, מכיוון שרק דרך המלכות יש לנו חיבור לא"ס. וזה תמצית אות ה': והנה דור הפלגה הפליגו בעוון זה, שכן המה עשו בכוונה ובמרד בכדי שיתקיים הפגם לדורות עולם. ומהות חטאם, שהם רצו בקיומו התמידי של הסט"א, וידעו שהסט"א אינו יכול להיות קיים אלא מכח הארת מלכות דאצילות, לכן רצו לבנות מגדל עם כוונת מיוחדות לעניין זה, להמשיך באופן תמידי את עיקר השפע מהמלכות דאצילות ובכך חשבו להשליט את הזו"ן דסט"א על כל העולם. ועל אף שמצד א' כוונתם היתה טובה יותר מכוונת עובדי ע"ז, שכן הם כוונו להמשיך את עיקר השפע מהמלכות דאצילות והבינו שאין לסט"א מעצמו מאומה, אבל זה גופא חסרונם, שכל עע"ז מרחיקים את עצמם מהיכל ה', וכל מחשבתם בסט"א, ואילו אנשי דור הפלגה באו ליכנס בהיכל המלך על מנת לכבשו. דבר זה לא נתפרש בתורה מכיוון ש"כבוד אלקים הסתר דבר", כי מה שהם כוונו לבטל הוא עיקר הכוונה בקריאת שמע דהיינו לייחד את המלכות דאצילות (שם אדנ"י והשם אלקים המתפשט בב"ע) בז"א דאצילות. והוא עניין הכתוב בהם שאמרו "ונעשה לנו שם", שהם רצו להפריד את השם, הרי הוא המלכות, ממקורו - הרי הוא ז"א ולהפכו להיות "לנו", ובכך לקצץ בנטיעות.

אמנם מש"כ שרצו לקחת את השם אלקים דקדושה לעצמם, וליטול את המלכות דאצילות להשתמש בכחותיה כחפצם, זה היה על ידי השבצעת שמות ושימוש בשמות הקדושים, והיה על ידי קבלה מעשית. וכל זה טמון בכח במלכות דאצילות ובשמות אלקים ואדנ"י אשר בה, היוצאים ומסתעפים משם הוי"ה. (וגם היום המשתמש בשמות לצורכו הוא מעין חטא דור הפלגה).

ישראל מקבל כח ואצילות אבן ישראל היא כנסת ישראל⁹ והיא האבן הראשה¹⁰ החותמת ולשון אבן שהוא בבנין משלים הכל כנגדו הזכיר בכאן המלאך הגואל אותי. ומעתה אין לתמוה אם פתח יעקב בברכת יוסף וברך את הנערים לפי שברכת הנערים היא הברכה ביוסף במעלה ובפנימיות ענין יוסף והנה לשון הכתובים נאות מאד על זה והוא מעיד עליו¹¹.

(מח כב) וְאֵנִי נָתַתִּי לְךָ שָׂכָם אֶחָד עַל אַחִיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֹמְרֵי בְּחַרְבֵי וּבְקִשְׁתֵּי: ע"י רמב"ן: כי הארץ לא תכבש להם רק בחרב ובקשת ירמוז למה שאמר הכתוב (יהושע יא יט-כ) לא היתה עיר אשר השלימה אל בני ישראל בלתי החוי יושבי גבעון את הכל לקחו במלחמה כי מאת ה' היתה לחזק לכם לקראת המלחמה את ישראל למען החרימם. ויחס החרב והקשת אליו כי זכותו היא העושה עמם מלחמה והיא הנלחם להם לא הם עצמם וכענין שאמר הכתוב (תהלים מד ד) כי לא בחרבם ירשו ארץ וזרועם לא הושיעה למו כי ימינך וזרועך ואור פניך כי רציתם וזהו בזכות האבות כי על דרך האמת ימינך לאברהם וזרועך ליצחק ואור פניך ליעקב¹².

וקרוב אלי עוד שעשה יעקב כדרך שיעשו הנביאים נטה ידו בחרב כנגד ארץ האמורי וזרק שם חצים להיותה נכבשת לבניו כענין שעשה אלישע וישם ידיו על ידי המלך ויאמר אלישע ירה ויור (מ"ב יג טז) ואף על פי שלא סיפר הכתוב כן ירמזנו בפסוק הזה ויתכן שזה מעם אמרו לקחתי כי מאז לוקחה הארץ לבניו.

ע"י ר' בחיי: שכם אחד על אחיך על דרך הפשט יאמר כבר נתתי לך בארץ ההיא החלק האחד אשר בידי לתתו הוא חלק הבכורה שתהיה בו יתר על אחיך לפי שלקחתי אותו מיד האמורי בחרבי ובקשתי וחלק הבכורה הזה הוא מה שברכו שיהיו בניו נעשים שני שבטים בדגלים ובחנכות הנשיאים ועוד יכלול חלק אחר והוא החלק אשר יש לו בארץ כי אין בידו שיתן רק חלק אחד בלבד כי אי אפשר לו שיגזול מאחד מבניו אבל חלק הבכורה נתן לו שהיה בידו ליתנו למי שירצה מבניו ומה שאמר מיד האמורי כאלו אמר מיד הכנעני אבל הזכיר האמורי לפי שהיה תקיף שבכלן ומה שאמר בחרבי ובקשתי לומר כי ארץ כנען לא תכבש לפנייהם כי אם בחרב ובקשת ורמוז למה שאמר הכתוב (יהושע יא יט כ) לא היתה

⁹ ע"י זהר (ח"א רמו ע"ב): משם רועה אבן ישראל מתמן אתזן האי אבן ישראל אבן דא כנסת ישראל ועלה אמר דוד (תהלים קיח כב) אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה. תרגום: "משם רועה אבן ישראל" משם נזונית אבן ישראל הזאת. "אבן" זו כנסת ישראל ועליה אמר דוד "אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה".

¹⁰ ע"י ספר הפליאה (עמוד תרמה): והמיוחד תפילתו בה יפיק שאלתו כי משם רועה אבן ישראל היא היד הנטויה היא אבן השתיה אשר ממנה עולם השפל הושתת, היא סוד הלבנה בחידושה, היא אבן הראשה.

¹¹ ע"י זהר (ח"א דף רכח ע"ב): ותא חזי קב"ה עביד לתתא כגוונא דלעילא כרובים דיוקנא דלהון כחזו רביין וקיימין תחות האי אתר מימינא ומשמאלא ואלין אתברכן בקדמיתא מהנהו ברכאן דנגדן מעילא ומהכא נגדי ברכאן לתתא ועל דא כתיב המלאך הגואל אותי מכל רע אותי דנטיל ברכאן מגוונין דלעילא וכיון דאיהו נטיל יברך את הנערים רזא רזא דכרובים דמנייהו נגדי ברכאן מעילאי לתתאי (נ"א ותתאי).

תרגום: ובא וראה הקדוש ברוך הוא עושה למטה כדוגמא שלמעלה. כרובים דמותם כמראה נערים ועומדים תחת מקום זה מימין ומשמאל ואלה מתברכים בתחילה מאותן ברכות שנמשכות מלמעלה ומכאן נמשכות הברכות למטה. ועל זה כתוב "המלאך הגואל אותי מכל רע". "אותי" שנטל ברכות מצבעים שלמעלה. וכיון שהוא נטל "יברך את הנערים" זהו סוד הכרובים שמהם נמשכות ברכות מהעליונים לתחתונים (ותחתונים).

¹² ע"י זהר (ח"ב דף נט ע"ב): נחית בחסדך עם זו גאלת כמה דכתיב (תהלים מד ז) כי ימינך וזרועך ואור פניך כי רציתם כי ימינך דא גדולה נהלת בעזך דא דכתיב וזרועך דא גבורה אל נוח קדשך דא דכתיב ואור פניך כי רציתם דא צדיק וכלהו משתכחי בקרא.

תרגום: נחית בחסדך עם זו גאלת כמו שכתוב כי ימינך וזרועך ואור פניך כי רציתם כי ימינך זו גדולה נהלת בעזך זה שכתוב וזרועך זו גבורה אל נוח קדשך זה שכתוב ואור פניך כי רציתם זה צדיק וכולם נמצאים בכתוב.

עיר אשר השלימה את בני ישראל בלתי החוי יושבי גבעון את הכל לקחו במלחמה כי מאת ה' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה את ישראל למען החרימם והיה לו לומר בהרב וקשת ומה שיחס החרב והקשת אליו הכונה כי זכותו הוא הנלחם להם כמו שכתוב (תהלים מד ד) כי לא בחרבם ירשו ארץ זרועים לא הושיעה למו כי ימינך זרועך ואור פניך כי רצייתם כלומר בזכות האבות כי ימינך זה אברהם וזרועך זה יצחק ואור פניך זה יעקב כי פני יעקב חקוקים במרכבה ואונקלוס שתרגם בצלותי ובבעותי לזה כוון כי מלת בקשתי עשה מלשון בקשה על כן תרגם בעותי ומה שתרגם בחרבי בצלותי מפני שהתפלה מגינה על האדם בחרב ביד גבור או יהיה בחרבי בזכות התורה שהרי האבות ידעוה בשכלם וקיימו אותה עד שלא נתנה וכן דרשו ביעקב (פסיקתא זוטרתיא) (בראשית לב ה) עם לבן גרתי שקיים ברשותו תרי"ג מצות ומצינו שהתורה נמשלה לחרב פיפיות והוא שדרשו רז"ל (שיר השירים רבה פ"א סי' טז) (תהלים קמט ו) וחרב פיפיות בידם התורה דומה לחרב פיפיות שהיא אוכלת משני צדדין וכן כתוב בלוחות (שמות לב טו) מזה ומזה הם כתובים.

וכתב הרמב"ן ז"ל קרוב הוא שעשה יעקב כדרך שיעשו הנביאים נטה ידו בחרב כנגד ארץ האמורי וזרק שם הצים להיותה נכבשת לפניו כענין שעשה אלישע (מלכים ב' יג טז) יז) וישם אלישע ידיו על ידי המלך ויאמר אלישע ירה ויור ועל זה אמר בחרבי ובקשתי ומה שאמר אשר לקחתי כי מאז לוקחה הארץ לפניו ע"כ.

ויש שפירש מיד האמורי הבכורה שלקחתי מעשו שהיה עושה מעשה אמורי או שהיה צד אביו באמרי פיו נתתיה לך בחרבי ובקשתי בזכותי. וע"ד המדרש ואני נתתי לך שכם אחד שכם ממש אמר לו אני מטריח אותך בקבורה שתקברני במערת המכפלה ואני נתתי לך מקום שתקבר שם הוא שכתוב (יהושע כד לב) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם.

(מט ה) שמעון ולוי אחים כלי הקם מכרתיהם:

וע"ד הקבלה שמעון ולוי אחים כבר כתבתי כי יש בהם רמז לשש קצוות עם מה שלמעלה מהם כי הכל אחד ומיוחד זה בזה¹³ והרמז עליה בודאי שמעון ולוי אחים.

¹³ עי' זהר (ח"א דף קנד ע"ב): תא חזי בגיניה דיעקב אתקיים עלמא ואי תימא הא בגיניה דאברהם כמה דאת אמר (שם ד) בהבראם אל תקרי בהבראם אלא באברהם אלא בגיניה דיעקב אתקיים אברהם דכתיב (ישעיה כט כב) כה אמר יהוה אל בית יעקב אשר פדה את אברהם ומקדמת דנא הוה קב"ה בני עלמין וחריב לון כיון דאתא יעקב מניה אשתכללו עלמין ולא אתחרבו כקדמיתא הדא הוא דכתיב (שם מג א) כה אמר יהוה בוראך יעקב ויצרך ישראל וגו' תא חזי מה כתיב (שמות ד כב) בני בכורי ישראל וכתוב (שם כג) שלח את בני ויעבדני ישראל אקרי בן לקב"ה בגין דאתדבק ביה כמה דאת אמר (משלי ל ד) מה שמו ומה שם בנו כי תדע לאה כד אולידת [לראובן] מה כתיב (בראשית כט לב) ותקרא את שמו ראובן ראובן סתם בגין דאתכליל בתלת סטרין מתחברן כחדא שמעון ולוי מאי טעמא לוי כמה דאת אמר (מ"א ז כט) לויות חבורא דכל סטרין אמר רבי יהודה מהכא דכתיב (בראשית מט ג) יתר שאת ויתר עז כתרגומו בכירותא כהונתא ומלכותא ומלכו בסטרא דגבורה איהו ועל דא ראובן סתם:

אמר רבי אבא ראו בן סתם דאתכליל בשמעון ולוי לאה הכי הוה דעתה ונ"א רעותא דכתיב (בראשית כט לד) הפעם ילוה אישי אלי כי ילדתי לו שלשה בנים בגין דהוה תלתא דמתחברן כחדא ותא חזי דהכי הוא דהא רתיכא עלאה אבהן ודוד מלכא דאתחבר בהו וכלהו ארבע אינון רתיכין עלאין רזא דשמא קדישא ועל דא ראובן שמעון לוי לבתר יהודה דירית מלכו ועל דא כלהו באתר דא וכתוב ונ"א דא בתר דא דכתיבו הפעם אודה את יהוה וגו' (בראשית כט לה) ותעמוד מלדת בגין דהכא אשתכללו ארבע סמכין.

תרגום: בא וראה בשביל יעקב התקיים העולם. ואם תאמר הנה בשביל אברהם כמו שנאמר "בהבראם" אל תקרי בהבראם אלא באברהם. אלא משום יעקב התקיים אברהם שכתוב "כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם" ומקודם לכן היה הקדוש ברוך הוא בונה עולמות ומחריבם. כיון שבא יעקב השתכללו ממנו העולמות ולא נחרבו כבראשונה. זהו שכתוב "כה אמר ה' בוראך יעקב ויצרך ישראל" וגו'. בא וראה מה כתוב "בני בכורי ישראל" וכתוב "שלח את בני ויעבדני". ישראל נקרא בן לקדוש ברוך הוא משום שנדבק בו כמו שנאמר "מה שמו ומה שם בנו כי תדע". כשלא הולידה את ראובן מה כתוב "ותקרא את שמו ראובן" ראובן סתם משום שנכלל בשלשה

(מט ח) יהודה אתה יודוך אחיך ידך בערף איביך ושתחוו לך בני אביך:
וע"ד הקבלה יהודה אתה יודוך אחיך נרמז בשמו של יהודה התחלת ההתפשטות¹⁴ וזהו
לשון יודוך אחיך כי שם כל ההודאה בין תבין ומכאן יצא שם הגבורה¹⁵ (דברי הימים א' ה
ב) כי יהודה גבר באחיו והוא רמוז בדברי רבקה וכן בתחלת ברכה שניה.

(מט ט) גור אריה יהודה מטרף בני עליה פּרע רבין פּאריה וּכְלִבְיָא מִי יְקִימְנֵוּ:
עי' ר' בחיי: ולפי דעתי לכך נכתבו בברכת יהודה שלשה פסוקים קודם שיתחיל בברכת
שבת ארצו ובכל אחד מהם הזכיר יהודה מה שלא תמצא כן ביתר השבטים שזכיר שמו
של אחד מהם פעמים והיה הענין שהזכירו ג' פעמים כדי לרמוז על שלשתן על יהודה בן
יעקב ועל דוד המלך ועל מלך המשיח הפסוק הראשון יהודה אתה יודוך אחיך על יהודה בן
יעקב שברך אתו בגבורה ובנקמת אויביו ובהנהגת שררה על כל אחיו אפי' בני אביו ולכך
הוצרך להזכיר בו לשון אתה.

הפסוק השני גור אריה יהודה על דוד המלך וכנה אותו בשם יהודה לפי שהוא מזרע
יהודה והזכיר בו גור כי בימי שאול גור היה ואחרי מות שאול מלך על כל ישראל ונעשה
אריה ואמר מטרף בני עליה שנצל מטרף שאול שהיה רודף אחריו כרע רבין כאריה בימי
שלמה בנו איש תחת גפנו ותחת תאנתו.

השלישי לא יסור שבט מיהודה על מלך המשיח הגואל האחרון וזה שאמר עד כי יבא
שילה כלומר בנו היוצא מזרעו ומעם מלת שילה שלא אמר בנו הזכיר יעקב המשיח בשם

צדדים מחוברים יחד שמעון ולוי למה לוי כמו שנאמר "לוי" החבור של כל הצדדים. אמר רבי
יהודה מכאן שכתוב "תר שאת ויתר עז" כתרגומו בכורה כהונה ומלכות והמלכות היא בצד הגבורה
ועל כן ראובן סתם.

אמר רבי אבא ראו בן סתם שנכלל בשמעון ולוי. כך היתה דעתה (רצונה) של לאה שכתוב "הפעם
ילוה אישי אלי כי ילדתי לו שלשה בנים" משום שהיו שלשה שמתחברים יחד. ובא וראה שכך הוא
שהרי המרכבה העליונה האבות ודוד המלך שהתחבר עמם וכל הארבע הם מרכבות עליונות הסוד
של השם הקדוש. ועל כן ראובן שמעון ולוי אחר כך יהודה שירש מלכות ועל כן כולם במקום הזה.
וכתוב (זה אחר זה שכתוב) "הפעם אודה את ה' וגו' ותעמוד מלדת" משום שכאן נשלמו ארבעה
עמודים.

¹⁴ עי' זהר (ח"א דף רלז ע"א): יהודה אתה וגו' רבי שמעון אמר מלכו ליהודה אתקיים והיינו
דאמרינן מאי דכתיב (בראשית כט לה) הפעם אודה את יהוה בגין דאיהו רביעאה אודה את יהוה
בגין דאיהו רגלא רביעאה לכרסיה יהוה דא רשימא דשמא עלאה ובמה אשתלים בה"א (ס"א בדל"ת)
והיינו ה"א בתראה דשמא קדישא שמא קדישא שלים באתווי וקשר דאחיד לון על דא יודוך אחיך
דמלכו לך אתחזיא לאתקיימא.

תרגום: "יהודה אתה" וגו'. רבי שמעון אמר מלכות התקיימה ליהודה והיינו מה שאמרנו מהו שכתוב
"הפעם אודה את ה'" משום שהוא רביעי אודה את ה' משום שהוא רגל רביעי לכסא. יהו זה רושם
של השם העליון ובמה נשלם בה"א (בדל"ת) והיינו ה"א אחרונה של השם הקדוש. השם הקדוש
נשלם באותיותיו וקשר שאוחז אותן על כן יודוך אחיך שהמלכות לך ראויה להתקיים ודאי. "ויהודה
עוד רד עם אל ועם קדושים נאמן" מי הקדושים אלו קדושים עליונים שכולם מודים לו ושמו אותו
נאמן לכן הוא ראשון בכל הוא מלך על כולם.

¹⁵ עי' זו"ח מב ע"א): מחיה אית ביה מ"ט תיבין ברזא דחמשין תרעין חסר חד. ואית ביה שמא רזא
דגבורות ה'. ואיהו את"ה גבו"ר לעולם אדנ"י. ורזא דיליה אגל"א. וברזא אחרא יגל"א. וכולא רזא
חדא מן גבורתא דברכאן "יהודה אתה יודוך. גור אריה יהודה. לא יסור שבט מיהודה. אסורי לגפן
עירה. בדא איתער יהודה בגבורתא קדישא ודא איהי ברכתא שמאלא.

תרגום: במחיה יש ארבעים ותשע תבות בסוד חמשים שערים חסר אחד ויש בו שם הסוד של
גבורות ה' והוא את"ה גבו"ר לעולם אדנ"י והסוד שלו אגל"א ובסוד אחר יגל"א והכל סוד אחד מן
הגבורה של הברכות (בראשית מט) "יהודה אתה יודוך גור אריה יהודה" לא יסור שבט מיהודה
"אסורי לגפן עירה בזה התעורר יהודה בגבורה קדושה וזו היא ברכת השמאל.

עי' ע"ח שער ז"א פרק ד ד"ל אותיות והוא ג"כ חילוף שם אה"ה בוכ"ו שבמלכות כנודע ועולה ד"ל
והוא ג"כ שם אגל"א שבמל' כי ג' שמות אלו מורים על המל' בהיותם פב"פ עם ז"א כמבואר בברכת
אבות ובאתה גבור.

שילה כלומר בנו שיוולד משלית אשה כדרך כל הנולדים מלשון (דברים כח נז) ובשליתת היוצאת מבין רגליה ותוספת ה"א שבמלת שילה¹⁶ רמז לה"א אחרונה שבשם¹⁷ והיא בתו של אברהם¹⁸ והיא שנשאת לשלמה¹⁹ והיא היא מדרתו של מלך המשיח עליו רמז הנביא ע"ה חמשה לשונות של שבת הוא שכתוב (ישעיה יא ב ג) ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח

¹⁶ עי' זהר (ח"א רלז ע"ב): לא יסור שבט מיהודה וגו' (בראשית מט י) (ו)אוקמוה חבריא אבל עד כי יבא שיל"ה בה"א בגין דשאר בו' לאחזאה והכא רזא (הכא) דשמאו (רמז הכא שמא) קדישא י"ה באתר אחרא שלו ובלא ה' באתר אחרא שלה בלא ו' והכא שיל"ה ביר"ד ה"א רזא ודשמאו (לשמא) קדישא עלאה דשכינתא תקום בשמא (נ"א דא) ד"הו (ד"י) ואיהו רזא די' ונ"א מ"ו כדקאמרינן. תרגום: "לא יסור שבט מיהודה" וגו', בארו החברים, אבל עד כי יבא שיל"ה, בה"א, משום שבשאר בו', להראות כאן את סוד (כאן) השם הקדוש י"ה. במקום אחר שיל"ה בלי ה"א, ובמקום אחר שלה בלי יר"ד, וכאן שיל"ה ביר"ד ה"א, סוד השם הקדוש העליון, ששכינה תקום בשם (זה) של י"ה, והוא סוד של י' (מ"י), כפי שאמרנו.

עי' זהר (ח"א רנד ע"ב): בא וראה שני מזבחות הן מזבח פנימי לעילא ומזבח חיצון לתתא מזבח הפנימי הוא שלם וזהו דכתיב המזבחה בתוספת ה"א וכך הוא בכל מקום ומזבח החיצון הוא חסר ה"א כמו (דברים כב) נערה נער חסר ה' אשתכח דמאתערותא דמזבח החיצון של מטה אתער מזבח הפנימי של מעלה ובמה אתער בריח הקטורת של מעלה ויתער ריח הקרבן של מטה ועל דא לריח שמניך טובים אינון בוצינין נהירין ונציצין כתיב הכא טובים וכתבי התם (בראשית א ד) וירא אלהים את האור כי טוב.

תרגום: בא וראה שתי מזבחות הן, מזבח פנימי למעלה, מזבח חיצון למטה. מזבח הפנימי הוא שלם, וזהו שכתוב "המזבחה", בתוספת ה"א, וכך הוא בכל מקום. ומזבח החיצון הוא חסר ה"א, כמו נערה, נער חסר ה'. נמצא שמהתעוררות המזבח הפנימי (החיצון) של מטה, מתעורר מזבח הפנימי של מעלה. ובמה מתעורר, בריח הקטורת, הקטורת של מעלה, ויעורר ריח הקרבן של מטה. ועל זה "לריח שמניך טובים", אותם מאורות מאירים ונוצצים. כתוב כאן טובים, וכתוב שם "וירא אלהים את האור כי טוב".

¹⁷ עי' הגהות הרח"ו על זהר (ח"א ב ע"א): כי בינה אינה נקרא אלהים רק בעת התלבשות ומלכות אין לה ו"ק להתבלש בהם בקישוט שנעשים לה ו"ק אז.

¹⁸ עי' לעיל כד א.

¹⁹ עי' ספר הבהיר אות סה: ומה חכמה נתן הקב"ה לשלמה שלמה נשא שמו של הקב"ה (כדאמרינן) [דא"ר יוחנן] כל שלמה (שבשיר) [האמור בשיר] השירים קדש לבד מא' הקב"ה אמר הואיל ושמן (כשמי) [כשם כבודי] אשיא לך בתי והא נשואה היא א"ל במתנה (נתנה לו השם) [נתונה לך, דכתיב] וי' נתן חכמה לשלמה ולא פירש והיכן פירש להלן כי ראו כי חכמת אלהים בקרבו לעשות משפט מאי לעשות משפט הוי אומר (שאותה חכמה שנתנה) [אותה חכמה שנתן לו] אלהים ושהיא עמו בחדרו היא בקרבו [לעשות משפט] [נ"א (ומאי) [מאי לעשות] משפט אלא כל זמן שאדם עושה משפט חכמת אלקים בקרבו] (זאת) ועוזרתו ומקרבתו ואם לאו מרחקתו ולא עוד אלא מיסרתו דכתיב (ויקרא כו כח) ויסרתי אתכם אף אני [שבע על חטאתיכם].

תרגום: ומה חכמה נתן הקדוש ברוך הוא לשלמה, שלמה נשא שמו של הקדוש ברוך הוא, כמו שאנו אומרים, כל שלמה שבשיר השירים קדש לבד מאחד. אמר הקדוש ברוך הוא, הואיל ושמן כשמי, אשיא לך בתי, והרי נשואה היא. אמר לו, במתנה נתנה לו השם, "וה' נתן חכמה לשלמה", ולא פירש. והיכן פירש, לפניו, "כי ראו כי חכמת אלהים בקרבו לעשות משפט". (ומה זה "משפט", אלא כל זמן שאדם עושה משפט, חכמת אלהים בקרבו). ומה זה לעשות משפט, הוי אומר שאותה חכמה שנתנה אלהים ושהיא עמו בחדרו, היא בקרבו. זאת עוזרתו ומקרבתו, ואם לאו, מרחקתו. ולא עוד אלא מיסרתו, שכתוב "ויסרתי אתכם אף אני".

ועי' שער הפסוקים - פרשת וירא: כל קליפה וקליפה, לוקחת ניצוצות קדושה ומערבתן עמה. והנה ניצוץ קדושה שלקחה הקליפה הזאת, הנקראת עמון, היא בחי' נעמה העמונית, אשר היתה ניצוץ קדושה, ונשאת לשלמה ע"ה, כי היא בגימטריא עם הכולל כמו נועם.

עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'²⁰ והריחו ביראת ה'²¹ שהרי בזמנו של מלך המשיח יהיה שפע הנבואה והחכמה והדעת (שם ט) כמים לים מכסים²² ויהיה באור הכתוב שלא תפסק

²⁰ עי' זהר (ח"א קג ע"ב): וכדין ינדעון בני עלמא חכמתא עלאה יקרא מה דלא הוו ידעין מקדמת דנא דכתיב (ישעיה יא ב) ונחה עליו רוח יהו"ה רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת יהו"ה כלהו זמינין לאשראה על האי פתחא תתאה דאיהו פתח האהל וכלהו זמינין לאשראה על מלכא ומשיחא (לתתא).

תרגום: ואז ידעו בני העולם חכמה עליונה נכבדה מה שלא היו יודעים מקודם לזה, שכתוב "ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'". כולם עתידים לשרות על הפתח התחתון הזה, שהוא פתח האהל, וכולם עתידים לשרות על מלך המשיח כדי לדון העולם, שכתוב "ושפט בצדק דלים וגו'".

ע' אד"ר קל ע"ב): דרוחא דנפיק מהכא מאינון נוקבי חד רוחא נפיק לזעיר אפינן לאתערא (ס"א חיינ מכל סטרינ חירו מכל סטרי חיינ דחיינ) ליה בגנתא דעדן וחד רוחא דחיי דביה זמין לאתערא לזמנא לבריה דדוד למנדע חכמתא ומהווא נוקבא אתער ונפיק רוחא ממוחא סתימאה וזמין לאשראה על מלכא משיחא דכתיב (ישע' יא) ונחה עליו רוח יי' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת יי'.

תרגום: הרוח היוצא מכאן, מאלה נקבים, הבל אחד יוצא לז"א לעוררו בגן עדן, והבל אחד של חיים שבו עתידה להתעורר להזמין את בן דוד לידיעת החכמה. ומזה הנקב מתעורר ויוצא רוח ממוחא סתימאה והוא עתיד לשרות על מלך המשיח. שנאמר "ונחה עליו רוח יהו"ה רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת יהו"ה".

²¹ עי' זהר חלק ב דף עח ע"א): כהאי גוונא ידע שלמה מלכא ידע בכורסייה דרוח קודשא שריא עליה דכל מאן דקריב לכורסייה דחילו ואימתא נפיל עליה וביה הוה דאין דינא בלא סהדין בגין דדיוקנין הוו בכורסייה וכל מאן דמקרב בשקרא מכשכשא ההוה דיוקנא והוה ידע שלמה מלכא דבשקרא קאתי בגין כך אימתא דכורסייה הוה נפיל על כלא וכלהו אשתכחו זכאין קמיה.

מלכא משיחא בריחא כמה דאת אמר (שם יא ג) והריחו ביראת יהו"ה ולא למראה עיניו ישפוט וגו' ותלת אלין דנו עלמא בלא סהדין והתראה שאר בני עלמא על פום סהדין על מימר אורייתא חכימין דאשתמודען באינון דיוקנין עליהו לאזהרא לבני עלמא ולמיהב אסוותא לבני נשא ולאסי נפשיהו זכאין אינון בהאי עלמא וזכאין אינון בעלמא דאתי

תרגום: כדוגמא זו ידע שלמה המלך ידע בכסאו שרוח הקודש שרתה עליו שכל מי שקרב לכסאו פחד ואימה נפלו עליו ובו היה דין בלי עדות משום שהדמויות היו בכסאו וכל מי שקרב בשקר אותו הדמות מכשכש והיה שלמה המלך יודע שבא בשקר לכן אימת הכסא היתה נופלת על הכל וכולם נמצאו צדיקים לפניו.

מלך המשיח בריח כמו שנאמר והריחו ביראת ה' ולא למראה עיניו ישפוט וגו' ושלשת אלה דנו את העולם בלא עדים והתראה שאר בני העולם על פי עדים על מאמר התורה חכמים שמכירים באותם דמויות עליהם להזהיר את בני העולם ולתת רפואה לבני אדם ולרפא את נפשם אשריהם בעולם הזה ואשריהם בעולם הבא.

ועי' זהר חדש סד ע"ג): לריח שמניך טובים אמר רבי שמעון האי קרא אסתכלנא ביה ואיהו סתים ברזא עילאה ריח אית ריח ואית ריח וכמה ריחין אינון אית ריח דסליק מתתא לעילא כגון ריחא דקורבנא דהאי איהו ריחא דסליק וקשר קשרין דא בגו דא ומשתלשל דא בדא עד דאתעביד כולא קשרא חדא ונהירו חד.

אית ריח אחרא ודא איהו מלכא משיחא דאקרי ריח דכתיב והריחו ביראת ה' ודא איקרי ריח ומתקשרא ברזא דריח קורבנא ורזא דא אשה ריח ניחוח לה' אשה לבר קישורא ומזונא ונהירו דחילין ומשריין דאשא בטהרונא קמיטין ריח לגו מיניה ודא איהו דאתקשר לגו ונהיר ברזא דברית קדישא ודא אתקרי מלכא משיחא דאיהו ריח מאינון בוסמין עילאין דכתיב כריח בשמים.

תרגום: לריח שמניך טובים (שיר א) אמר רבי שמעון בפסוק הזה הסתכלתי והוא נסתר בסוד עליון ריח יש ריח ויש ריח וכמה ריחות הם יש ריח שעולה ממטה למעלה כמו ריח הקרבן שזהו ריח שעולה וקושר קשרים זה בתוך זה ומשתלשל זה עם זה עד שהכל נעשה קשר אחד ואור אחד. יש ריח אחר וזהו מלך המשיח שנקרא ריח נאמר (ישעיה א) והריחו ביראת ה' וזה נקרא ריח ונקשר בסוד של ריח הקרבן.

זהו סוד (ויקרא א) אשה ריח ניחוח לה' אשה מחוץ לקשר והמזון והאור של צבאות ומחנות של אש נקבצו בצהרים הריח לפנים ממנו וזהו שנקשר פנימה ומאיר בסוד הברית הקדושה וזה נקרא מלך המשיח שהוא ריח מאותם הבשמים העליונים נאמר כריח בשמים.

²² עי' זהר (ח"א קמ ע"א): ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם (בראשית כו א) רבי אבהו פתח ואמר (שיר א יב) עד שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו דתנינן ארבע תקופות וארבע זמנים משונים זו מזו יעברו הצדיקים לעתיד לבא האחד אותו זמן ישגא החכמה בעולם וישיגו השגה מה שלא השיגו בזה העולם דתנינן אמר רבי פנחס השגת הצדיקים לעתיד לבא יותר

המלכות ליהודה לעד כשיבא שילה.

(מט טו) וַיֵּרָא מְנַחֵם בֶּן טוֹב וְאֵת הָאֶרֶץ בִּי נְעֻמָּה וַיֵּט שְׁכֵמוֹ לְסַבֵּל וַיְהִי לְמִסַּע עֶבֶד:
 ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה יששכר חמור גרם הזכיר בו רובץ וכך הוא אומר (דברים כב ו)
 והאם רובצת²³ וזהו לשון בין המשפטים²⁴ בין תבין כי כן כתוב ומבני יששכר יודעי בינה
 שם בית הנפש מנוחתה ונחלתה ולכך סמוך לו וירא מנוחה ותרנום אונקלוס ואחסנתיה בין
 תחומיא וזה מבואר.

(מט כא) נִפְתְּלֵי אֵילָה שְׁלָחָה הִנְתַּן אִמְרֵי שְׁפָר:
 ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה נפתלי אילה שלוחה ירמוז לצדיק²⁵ ויזכיר בו אילה שלוחה לפי

ממלאכי השרת דכתיב (ישעיה יא ט) כמים לים מכסים והשני תתעסקון (חסר).
 תרגום: "ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם". רבי אבהו פתח ואמר, "עד
 שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו". ששינו, ארבע תקופות וארבעה זמנים משונים זו מזו יעברו
 הצדיקים לעתיד לבא. האחד, אותו זמן ישגא החכמה בעולם וישגו השגה מה שלא השיגו בזה
 העולם, ששינו, אמר רבי פנחס, השגת הצדיקים לעתיד לבא יותר ממלאכי השרת, שכתוב "כמים
 לים מכסים", השני תתעסקו (חסר).

ע"י זהר (ח"ג כג ע"א): אמר רבי יהודה זמין קודשא בריך הוא לגלאה רזין עמיקין דאורייתא בזמנא
 דמלכא משיחא בגין (ישעיה יא ט) דמלאה הארץ דעה את יהו"ה כמים לים מכסים וכתוב (ירמיה לא
 לג) ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את יהו"ה כי כלם ידעו אותי למקטנם
 ועד גדולם אמנן כן יהי רצון.

תרגום: אמר רבי יהודה עתיד הקדוש ברוך הוא לגלות סודות עמוקים של התורה בזמן שיבא מלך
 המשיח, משום (ישעיה יא) שמלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, וכתוב (ירמיה לא) ולא
 ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ה' כי, כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם
 אמנן כן יהי רצון.

²³ ע"י זהר (חלק ג דף רנד ע"ב): אמר רביא מהימנא מלין אלין כמה סתימין אינון למאן דלא ידע
 וגליין למאן דידע בהו ודאי ההוא צפורה איהו שכינתא קן דילה דא בי מקדשא וישראל אינון אפרוחין
 דאימא יתבא עלייהו הה"ד והאם רובצת על האפרוחים ואינון מארי משנה דפרחין בפקודין דילה או
 ביצים אינון מארי מקרא.

תרגום: אמר הרועה הנאמן דברים אלו כמה סתומים הם למי שלא יודע, ונגלים למי שידע בהם,
 ודאי אותה צפור היא השכינה, הקן שלה זה בית המקדש, וישראל הם האפרוחים שאמא יושבת
 עליהם, זהו שכתוב "והאם רובצת על האפרוחים", והם בעלי משנה שמעופפים במצוות שלה, "או
 ביצים" אלו בעלי מקרא.

ע"י ע"ח שער הזווגים פרק א דע כי יש ב' מיני זווג אל או"א הא' בהיותן שניהן שוין למעלה במקומן
 שוין בקומתן פ"פ אשר זה נקרא בחי' זווג או"א עלאין. והב' הוא בחי' אמא רביעא על בנין (זהר
 ח"ב קכז ע"א) והוא כאשר אמא הנה"י שלה מתלבשין המוחין דז"א בתוכם. ואח"כ מתלבשים הנה"י
 דאמא תוך ז"א ואז נקרא (דברים כב ו) ואם רובצת על האפרוחים לפי שהיא יורדת למטה משיעור
 קומת (אבא) ומשפלת עצמה למטה.

²⁴ ע"י ספר הליקוטים (פרשת וישב פרק מח): גם ראובן הלך בימי קציר חטים והביא הדודאים, שני
 משיחין. יששכר מאמו, ויוסף מרחל, כי יש שכר לפעולתו, ויששכר כן ברק, ליוצא כברק חיצו, וגם
 הוא בעמק שולח ברגליו, ויוסף ג"כ וישלחהו מעמק חברון. ושניהם היו בפלגות ראובן, מנהר פלגיו
 וכו', והם הם גדולים חקקי לב, כי שם חלקת מחוקק ספון, למחוקק מבין רגליו, עד כי יבא שיל"ה.
 ומצד יששכר היושב בין המשפטים וישב אוהלים, כי חמור גרם לשמוע שריקות עדרים, כי היה למס
 עובד, ושרקו בשרו, ועלה במחשבה, מה שלא היה קודם, כי היה במעשה בבור. ומשיח בן יוסף ישמע
 ג"כ שריקות עדרים, וביום השלישי יקימנו. והשנים שהיו בפלגות ראובן לא ידענו על מה, כי כך עלה
 במחשבה וגדולים חקרי לב, וברוך ה' יודע. והבן:

²⁵ ע"י זהר (ח"א דף רמו ע"א): רבי שמעון פתח ואמר נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר
 (בראשית מט כא) הא אתמר דעלמא עלאה עלמא דדכורא איהו כיון דסלקא מלה מכנסת ישראל
 ולעילא כלא הוא דכר מנלן מעולה אמאי אתקרי עולה בגין דסלקא לעילא מן נוקבא ובגיני כך (ויקרא
 א ג) עולה זכר תמים יקריבנו וגו' אמאי תמים וכי פיסקי פיסקי בעינן ליה דאמר תמים מהו תמים
 אלא כדכתיב (בראשית יז א) התהלך לפני והיה תמים אימתי תמים בשעתא ונ"א באתרא דאתגזר
 דהא דכורא לא הוי ולא אשתמודע אלא בההוא אתר דאקרי תמים ומאן איהו דא את קיימא דביה
 אשתמודע דכורא מן נוקבא כדכתיב (שם ו ט) איש צדיק תמים היה בגיני כך זכר תמים דאשתמודע
 ביה האי שייפא ולא יסרסון ליה ואי תימא הא כתיב (ויקרא ד לב) נקבה תמימה הכי הוא ודאי כמה
 דאקרי צדיק תמים כך אקרי צדק תמימה בגין דכלא נטלא מיניה בגיני כך עולה דסלקא מן נוקבא

שהוא שלו והיא כנסת ישראל²⁶, מלשון (תהלים כב א) אילת השחר²⁷, וכן שלוחה מלשון

לדכורא ומהאי אתר ולעילא כלא הוא דכורא ומן נוקבא ולתתא כלא הוא נוקבא והא אוקימנא ואי תימא הכי נמי נוקבא [ד]לעילא אלא סיומא דגופא אחזי על כל גופא דאיהו דכר רישא דגופא נוקבא עד דנחית לסיומא וכד סיומא אתחזי הא עביד כלא דכר אבל הכא רישא וסופא נוקבא דהא כל תקון גופא נוקבא.

תרגום: רבי שמעון פתח ואמר, "נפתלי אילה שלחה הנותן אמרי שפר". הרי נאמר שהעולם העליון הוא עולם של זכר. כיון שעולה דבר מכנסת ישראל ומעלה, הכל הוא זכר. מנין לנו, מעולה. למה נקראת עולה, משום שעולה מעל הנקבה, ולכן "עולה זכר תמים יקריבנו" וגו'. למה "תמים", וכי חתיכות חתיכות צריך אותו שאומר תמים, מה זה תמים. אלא ככתוב "התהלך לפני והיה תמים". מתי "תמים", בשעה (במקום) שנמול, שהרי הזכר אינו, ולא נודע אלא רק באותו מקום שנקרא תמים, ומהו, זו אות הברית, שבה נודע הזכר מן הנקבה, ככתוב "איש צדיק תמים היה". לכן זכר תמים, שנודע בו איבר זה ולא יסרסו אותו. ואם תאמר, הרי כתוב "נקבה תמימה", כך הוא ודאי. כמו שנקרא צדיק תמים, כך נקרא צדק תמימה, משום שהכל נטלה ממנו. לכן עולה, שעולה מן הנקבה לזכר, וממקום זה ולמעלה הכל הוא זכר, ומן הנקבה ולמטה הכל הוא נקבה, והרי בארנו. ואם תאמר כך גם הנקבה שלמעלה, אלא סיום הגוף מראה על כל הגוף שהוא זכר. ראש הגוף נקבה, עד שיורד לסיום, וכשהסיום נראה, הרי עושה הכל זכר. אבל כאן ראש וסוף נקבה, שהרי כל תיקון הגוף נקבה.

ועיי"ש (ע"ב): נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר (בראשית מט כא) (ו)היינו דכתיב (שיר ד ג) ומדברך נאוה בגין דקול מדבר ליה לדבור ולית קול בלא דבור וההוא קול אשתלח מאתר עמיקא ודלעילא ושליח מקמיה לאנהגא לדבור דהא לית קול בלא דבור ולא דבור בלא קול ודא כלל דצריך לפרט ופרט דצריך לכלל ודא קול נפקא מדרום ומדבר למערב ירית לתרין סטרין ודא הוא דכתיב (דברים לג כג) ולנפתלי אמר וגו' ים ודרום ירשה לעילא דכר לתתא נוקבא בגין כך נפתלי אילה שלוחה נוקבא לתתא כגוונא דא דכר לעילא דכתיב הנותן אמרי שפר הנותן כתיב ולא הנותנת.

תרגום: "נפתלי אילה שלחה הנותן אמרי שפר". היינו מה שכתוב "ומדברך נאוה". משום שקול מנהיג את הדיבור, ואין קול בלי דיבור. ואותו הקול נשלח ממקום עמוק שלמעלה, ושלוח מלפניו להנהיג הדיבור, שאין קול בלי דיבור, ולא דיבור בלי קול. וזה כלל שצריך את הפרט, ופרט שצריך את הכלל, וזה קול שיוצא מדרום ומנהיג את המערב, יורש לשני צדדים. וזהו שכתוב "ולנפתלי אמר וגו' ים ודרום ירשה". למעלה זכר, למטה נקבה. לכן "נפתלי אילה שלוחה", נקבה למטה. כדוגמא זו זכר למעלה, שכתוב "הנותן אמרי שפר". כתוב "הנותן" ולא הנותנת.

²⁶ ע"י זהר (ח"א דף רנא ע"ב, והוא גם מופיע בזו"ח ח ע"א, ובתז"ח מט ע"ד): ולקביל האי דרגא עבד שלמה ימא לתתא עומד על שנים עשר בקר והאי ימא לעילא אקרי י"ם מ"ט אקרי ים אלא בגין ההוא דרגא דצדיק דאמלי להאי ים אקרי יום דכתיב ויקרא אלקים לאור יום וכתוב אור זרוע לצדיק והאי נהיר ברזא דשמא קדישא דביה אמלי להאי ים דאקרי ה"א תתאה [בתרא דשמא קדישא] ה"ד כל הנחלים הולכים אל הים כ"ל דא דרגא דצדיק דאקרי כל בגין דכל תפנוקין נפקין מניה הנחלים אלן חמש דרגין דעמיה הולכים אל הים לאמלי לה.

תרגום: וכנגד הדרגה הזו עשה שלמה הים שלמטה עומד על שנים עשר בקר, והים הזה למעלה נקרא י"ם. למה נקרא ים, אלא משום אותה דרגה של צדיק שממלאת הים הזה נקרא יום, שכתוב "ויקרא אלהים לאור יום", וכתוב "אור זרוע לצדיק", וזה מאיר בסוד של השם הקדוש, שבו ממלא לים הזה שנקרא ה"א תחתונה (אחרונה של השם הקדוש). זהו שכתוב "כל הנחלים הולכים אל הים", וכל זה דרגת הצדיק שנקראת "כל", משום שכל התפנוקים יוצאים ממנו. הנחלים אלו חמש הדרגות שעמו, הולכים אל הים למלא אותה.

ועיי"ש רמב"ן לקמן כד א.

²⁷ זהר (ח"ג דף כא ע"ב): יתבו כלהו פתח רבי חייא ואמר (תהלים כב א) למנצח על אילת השחר מזמור לדוד מאן אילת השחר דא כנסת ישראל דאקרי (משלי ה יט) אילת אהבים ויעלת חן וכי אילת השחר ולא כל יומא אלא אילת מההוא אתר דאקרי שחר כמה דאת אמר (הושע ו ג) כשחר נכון מוצאו ודוד מלכא על כנסת ישראל קא אמר דא דהא לא אמרה כנסת ישראל דא (ס"א דאקרי אילת אהבים ויעלת חן והיא אתיא מההוא אתר דאקרי שחר כמה דאת אמר כשחר נכון מוצאו ודוד מלכא על כנסת ישראל קאמר דא) משמע דכתיב (תהלים כב א) על אילת השחר.

תרגום: ישבו כולם, פתח רבי חייא ואמר (תהלים כב) למנצח על אילת השחר מזמור לדוד, מי זו אילת השחר, זו כנסת ישראל שנקראת (משלי ה) אילת אהבים ויעלת חן. וכי אילת השחר ולא בכל היום, אלא אילת מאותו מקום שנקרא שחר, כמו שנאמר (הושע ו) כשחר נכון מוצאו. ודוד המלך אמר את זה על כנסת ישראל, שהרי לא אמרה כנסת ישראל את זה (שנקרא אילת אהבים ויעלת חן, והיא באה מאותו מקום שנקרא שחר, כמו שנאמר (הושע ו) כשחר נכון מוצאו, ודוד המלך אמר את זה על כנסת ישראל) משמע שכתוב על אילת השחר.

ועיי"ש (רמג ע"א): אמר רבי שמעון דא הוד דילך רעיא מהימנא דביה אנת חרב מנבואה דילך משמאלא ובגין דאנת (ישעיה סג יב) מוליך לימין משה דאיהו נצח רישא דשחרין (משלי ה יט) אילת

שליח ונפתלי זה נותן אמרי שפר להקב"ה ואפשר שאונקלוס רמו לזה וכן אמרו רז"ל (שמו"ר פכ"א סי' ד) מלאך אחד ממתין עד שתתפלל כנסיה אחרונה שבישראל ונוטל כל התפלות ועושה אותם עטרה לראשו של הקדוש ברוך הוא שנאמר (משלי י ו) ברכות לראש צדיק וידוע מי הוא ראשו של צדיק²⁸ וזה מבואר.

(מט כב) בן פרת יוסף בן פרת עלי עין בנות צעדה עלי שור:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה בן פרת ירמוז לתפארת ישראל²⁹ וזהו לשון בן פרת ומעם עלי עין כי הוא על הנהר היוצא מעדן³⁰ מאציל על הנהר ומשפיע בו ובעבור היות הנצח מן הימין וההוד מן השמאל³¹ לכך יצאו ממנו שני שבטים אפרים ומנשה וזהו שאמר בנות צעדה עלי

אהבים פתח דוד למנצח על אילת השחר דביה ייתי מארי נצחון קרבייא ובגין דנצח והוד תרין שחרין אוקמוה במתניתין מאימתי קורין את שמע בשחרין ולא אמר בשחר אלא בשחרין תרין. תרגום: אמר רבי שמעון זה הוד שלך רועה נאמן, שבו אתה חרב מנבואתך משמאל, ומשום שאתה "מוליך לימין משה", שהוא נצח ראש של השחר, "אילת אהבים". פתח דוד "למנצח על אילת השחר", שבו יבא בעל נוצח הקרב, ומשום שנצח והוד הם שני מיני שחר, בארו במשנה, מאימתי קורין את שמע בשחרין, ולא אמר בשחר אלא בשחרין שנים.

עי' שער מאמרי רז"ל (מדרשים): אי לך ארץ שמלך נער וזהו אי אתה יכול להחזירו לכללו כי הזווג בטל בימי הגלות ואין לה יכולת לעלות אצל בעלה עד שיחזירנה הכתוב שהוא סוד נצח כד"א למנצח על אילת השחר תרין שחרין דאיילתא ולפי שהוד הוא בגלות כד"א כל היום דזה צריך נצח עם ת"ת להחזירה במקומה ותהיה החזרה נגלת לעיני כל חי ולא תהיה סתומה אלא מפורשת.

²⁸ עי' זהר (ח"א דף רמו ע"ב): וכד תסתכל בדרגין הוא מחשבה הוא בינה הוא קול הוא דבור וכלא חד והיא היא מחשבה ראשיתא דכלא ולא הוי פרוד אלא כלא חד וקשורא חד דאיהו מחשבה ממש אתקשר באין ולא אתפרש לעלמין ודא הוא (זכריה יד ט) יה"ה אחד ושמו אחד ועל דא הנותן אמרי שפר כתיב דא גופא סיומא דגופא דא דכתיב (בראשית מט כב) בן פורת ויוסף בן פורת עלי עין אמאי תרי זמני אלא בן פורת לעילא בן פורת לתתא ואמאי לאו איהו בן פורת לתתא בתקוני מטרוניתא בגין דבנות צעדה ולמהוין עלי שור דבעיין בנות לתקונהא ולא בניס כמה דאת דאמר (משלי לא כט) רבות בנות עשו חיל וגו' רבות בנות עשו חיל אלין תריסר שבטין.

תרגום: וכשתסתכל בדרגות, הוא מחשבה, הוא בינה, הוא קול, הוא דיבור, והכל אחד. והיא היא המחשבה, ראשית הכל, ולא היה פירוד, אלא הכל אחד וקשר אחד, שהיא מחשבה ממש שנקשרה באין ולא נפרד לעולמים, וזה הוא "ה" אחד ושמו אחד". ועל זה "הנותן אמרי שפר" כתוב, זה הגוף. סיום הגוף, זה שכתוב "בן פורת יוסף בן פורת עלי עין". למה פעמיים, אלא "בן פורת" למעלה, "בן פורת" למטה. ולמה אינו בן פורת למטה בתקוני המלכה, משום שבנות צעדה להיות עלי שור, שצריכים בנות לתקונהא ולא בניס, כמו שנאמר "רבות בנות עשו חיל" וגו'. "רבות בנות עשו חיל", אלו שנים עשר שבטים.

²⁹ עי' זהר (ח"א דף רמו ע"ב): תא חזי חד רזא עלאה אית במלה דא דהא חמינן דיעקב בריך ליוסף בגו אחוהי כיון דמני קב"ה ארבע דגלים בשכינתא בתריסר שבטין לאתתקנא בהו (וגרע מנייהו ליוסף ושוי לאפרים באתריה מאי טעמא אסתלק יוסף מנייהו אי תימא בגין חובוי לאו הכי דהא זכאה איהו אלא רזא דמלה יוסף רשימו דדכורא הוה דכתיב (בראשית מט כב) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין וכתביב (שם כד) משם רועה אבן ישראל אתמנן אתון האי אבן ישראל אבן דא כנסת ישראל ועלה אמר דוד (תהלים קיח כב) אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה ובגין דיוסף איהו רשימו דדכורא אקרי יוסף הצדיק דהא איהו צדיק ודאי משם רועה אבן ישראל.

תרגום: בא וראה סוד עליון אחד יש בדבר זה שהרי ראינו שיעקב בריך את יוסף בתוך אחיו. כיון שמנה הקדוש ברוך הוא ארבעה דגלים בשכינה בשנים עשר שבטים לתקן בהם גרע מהם את יוסף ושם במקומו את אפרים. למה הסתלק מהם יוסף אם תאמר משום חטאו לא כך שהרי הוא צדיק. אלא סוד הדבר יוסף היה רישום של זכר שכתוב "בן פורת יוסף בן פורת עלי עין" וכתוב "משם רועה אבן ישראל" משם נזונית אבן ישראל הזאת. "אבן" זו כנסת ישראל ועליה אמר דוד "אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה". ומשום שיוסף הוא רישום של זכר נקרא יוסף הצדיק שהרי הוא ודאי צדיק. "משם רועה אבן ישראל".

³⁰ עי' זהר (ח"א דף כו ע"א): ומיד דיפקון ישראל מן גלותא עמא קדישא לחוד מיד נהר דהוה חרב ויבש אתמר ביה (בראשית ב י) ונהר יוצא מעדן ודא ו' להשקות את הגן ונהר דא עמודא דאמצעיתא יוצא מעדן דא אמא עלאה להשקות את הגן דא שכינתא תתאה. תרגום: ומיד כשיצאו ישראל מהגלות, העם הקדוש לחוד, מיד נהר שהיה חרב ויבש נאמר בו "ונהר יוצא מעדן", זה ו', "להשקות את הגן". "ונהר" זה העמוד האמצעי. "יוצא מעדן" זו אמא העליונה. "להשקות את הגן" זו שכינה תחתונה.

³¹ עי' זהר (ח"א כו ע"ב): נצ"ח שוקא ימינא ומניה אתשקין משריית דנוריא"ל ועמיה מטה ראובן

שור ותרנם אונקלוס תרין שבטין יפקון מבנוהי ומוזה הזכיר משה בברכתו (דברים לג כד) בכור שורו הדר לו בא לבאר שתי המדות שנתנו ליוסף השור מהשמאל והדר שהוא הנצח מהימין וזה מבואר.

(מט כד) וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפְּזוּ זְרַעֵי יָדָיו מִיַּדֵּי אָבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רָעָה אָבֶן יִשְׂרָאֵל: ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת הברכה הזאת דומה לברכה אשר ברך למעלה את הנערים כי אביר יעקב הוא אלהי אמת³² ולא בא בכתוב אביר אברהם או יצחק וזולתם רק אביר יעקב או אביר ישראל (ישעיה א כד) הוא יעקב³³. והנה מידי אביר יעקב הגדולה והגבורה משם מידי אביר יעקב רועה אבן ישראל היא האבן הראשה³⁴ שהיתה לראש פינה³⁵ (תהלים קיח כב) מאת ה' ונקרא אבן ישראל, כמו שאמרו חכמים כנסת ישראל היא האבן הראשה. וטעם אבן שהוא בנין משלים הכל. וענין רועה כי העזו בגבורה מתעלה בימינו של הקדוש ברוך הוא כדכתיב (חבקוק ג ד) קרנים מידו לו ושם חביון עזו כלומר ושם בימינו חביון העזו וחביון הוא הכח המתעלה הנחבא במקום אצילותו וזהו שנאמר (תהלים פ טז) וכנה אשר נטעה ימינך מאל אביך האלהים הרועה אותי מעודי ואת שדי ויברכך ודעת הברכה כי מידי אביר יעקב מחסד שרועה אבן ישראל ומאלהי אביו יפיק רצון ויבא עזרו ועם שדי תהיה ברכתו והנה הוא מבורך בשמים ובארץ וזה טעם ברכות אביך גברו על ברכת הורי כי הבנין שלם בו כך העליתי הענין הזה ממדרשו של רבי נחוניא בן הקנה³⁶ והמשכיל יבין.

ותרין שבטין עמיה ה"ד שוקא שמאלא דעלה אתמר ליעקב (בראשית לב לב) והוא צולע על ירכו ומניה אתשקיין משריאי (ד)רפאל דאיהו ממנא על אסוותא דגלותא ועמיה מטה אפרים ותרין שבטין. תרגום: נצח שוק ימין, וממנו מושקים מחנה של נוריאל, ועמו מטה ראובן ושני שבטים עמו. הוד שוק שמאל, שעליה נאמר ליעקב "והוא צולע על ירכו", וממנו מושקים מחנה רפאל, שהוא ממונה על רפואת הגלות, ועמו מטה אפרים ושני שבטים.

³² ע"י זהר (ח"א דף רמז ע"א): אתייקרו דרועוי במרגליתא עלאה מידי אביר יעקב (בראשית מט כד) מאינון תרין סטרין דאתקיף בהו יעקב משם רועה אבן ישראל (שם) מתמן אתזן ההוא אבן ויקראו כדקאמרן תו מאינון ותריסרו (תרין) סטרין אתזן ההוא אבן יקרה דאינון צפון ודרום והיא אתייהבת בינייהו (ואתברכא מנייהו ולאזנא מנהון על דרגא דצדיק) [ואתברכו מנייהו ואתנא מנהון על ידא דצדיק].

תרגום: התכבדו זרועותי במרגלית עליונה. "מידי אביר יעקב", מאותם שני צדדים שהתחזק בהם יעקב. "משם רועה אבן ישראל", משם נזונית אותה אבן יקרה, כמו שאמרנו. עוד, מאותם שנים עשר צדדים נזונית אותה אבן יקרה, שהם צפון ודרום, והיא נתנה ביניהם והתברכה מהם, ונזונה מהם על (דרגה) ידי צדיק.

³³ ע"י זהר (ח"א דף רמז ע"א): ותשב באיתן קשתו (שם מט כד) דא קשת מה קשת דא בת זוגו באיתן תוקפא אלבישת עלוי דלא אחלשת חילא דהא ידעת דיוסף לא יסטי בההוא דרגא דאת קיימא דיליה לימינא ולשמאלא ויפזו (שם) מאי ויפזו אלא כדכתיב (תהלים יט יא) הנחמדים מזהב ומפז רב וכתוב (איוב כח יז) ותמורתה כלי פז אתייקרו דרועוי במרגליתא עלאה מידי אביר יעקב (בראשית מט כד) מאינון תרין סטרין דאתקיף בהו יעקב משם רועה אבן ישראל (שם) מתמן אתזן ההוא אבן ויקראו כדקאמרן תו מאינון ותריסרו (תרין) סטרין אתזן ההוא אבן יקרה דאינון צפון ודרום והיא אתייהבת בינייהו (ואתברכא מנייהו ולאזנא מנהון על דרגא דצדיק) [ואתברכו מנייהו ואתנא מנהון על ידא דצדיק].

תרגום: "ותשב באיתן קשתו" זו קשת. מה זה קשת זו בת זוגו. "באיתן" חזק הלבישה עליו שלא נחלש כחה שהרי ידעה שיוסף לא יסטה באותה דרגה של אות הברית שלו לימין ולשמאל. "ויפזו" מה זה "ויפזו" אלא כמו שכתוב "הנחמדים מזהב ומפז רב" וכתוב "ותמורתה כלי פז". התכבדו זרועותי במרגלית עליונה. "מידי אביר יעקב" מאותם שני צדדים שהתחזק בהם יעקב. "משם רועה אבן ישראל" משם נזונית אותה אבן יקרה כמו שאמרנו. עוד מאותם שנים עשר צדדים נזונית אותה אבן יקרה שהם צפון ודרום והיא נתנה ביניהם והתברכה מהם ונזונה מהם על (דרגה) ידי צדיק.

³⁴ ע"י לעיל הערה 10.

³⁵ ע"י לעיל הערה 9.

³⁶ ז"ל אות קצג. ומאי משם רועה אבן ישראל (בראשית מ"ט כד) שמשם נזון אבן ישראל ומאי משם הוי אומר צדיק עליון ומה הוא היינו האור הגדול הצפון והיינו סוחרת והאבן שדרה למטה הימנה נקרא דר ומאי הוא קרנים שנאמר (חבקוק ג' ד) קרנים מידו לו היינו חמש אצבעות של יד ימין: קפז. ויראת ה' זו היא למעלה היא בכפו של הקב"ה וגם היא עוזו ואותו הכף שנקרא כף זכות

(מט כה) מֵאֵל אֲבִיךָ וַיַּעֲרֹךְ וְאֵת שְׂדֵי וַיְבָרְכֶךָ בְּרִכַּת שָׁמַיִם מֵעַל בְּרִכַּת תְּהוֹם רִבְעַת תַּחַת
בְּרִכַּת שְׂדֵיִם וְרַחֵם:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה מאל אביך אביך הוא אביר יעקב³⁷ יבא לך העזר אחר קבלתו
השפע מן השמים שהזכיר והוא שהשמים המקבל מעל ועם שדי תהיה ברכתך והיא התהום
שהיא רובצת תחת³⁸ והם הם שדים ורחם כתרנומו ברכתא דאבוך ודאמך כענין (שמות כ
יב) כבד את אביך ואת אמך ע"ד הסוד כי האב והאם כנגדם.

(מט כו) בְּרִכַּת אֲבִיךָ נִבְרָו עַל בְּרִכַּת הוֹרֵי עַד תֵּאָנוֹת נִבְעַת עוֹלָם תְּהִיִּין לְרֵאשׁ יוֹסֵף
וְלִקְדָּקְדָּן זֵוִיר אֶחָיו:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה ברכות אביך³⁹ נברו כלומר שפע אצילות אביך יקבל וימשיך
מלמעלה ויתגבר על ברכות הורי הם האבות העליונים והם המדות שהחזיקו בהם אברהם
ויצחק והם החסד והפחד והם ידי אביר יעקב שבארתי לך למעלה (פסוק כה) וקראם הורים
כי האבות הן הן המרכבה וכן דוד המלך ע"ה קראם הרים הוא שאמר (תהלים קכא א) אשא
עיני אל ההרים ודרשו רז"ל (מדרש תהלים) אשא עיני אל ההרים אלו האבות פי' העליונים.

(מט כז) בְּנִימִין זָאב יִטְרֹף בְּבִקְרָא יֹאכֵל עַד וְלָעֶרֶב יַחֲלַק שְׁלָל:

וע"ד הקבלה בנימין זאב יטרף היה בנימין כלול משתי מדות שכל הבנין נכלל בהם⁴⁰
ונקשר מעלה ומטה וכן השכינה השורה בחלקו כלולה מן הכל והמשילו לזאב הטורף האוכל
תמיד של שחר ותמיד של בין הערבים ולפי שהוא כלול מן העשר הוליד במים כמנינם
וכנגדם וזהו לשון יחלק שלל כלשון (תהלים סח יג) ונות בית תחלק שלל⁴¹ והיא השכינה
ומזה תרגם אונקלוס בארעיה תשרי שכינתיה והבן זה.

(מט כח) כָּל אֱלֹהִים שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל שָׁנִים עֶשֶׂר וְזֹאת אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם
אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרָכְתוּ בִּרְךְ אֹתָם:

עי' ר' בחיי: ועל דרך הקבלה מלת זאת⁴² היא כנסת ישראל שכתוב בה (שיר השירים ז

משום דמטה את העולם לכף. זכות והיינו דכתיב (ישעי' י"א ג) והריחו בירתא ה' ולא למראה עיניו
ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח אלא מטה את כל העולם לכף זכות ומשם עצה יוצאה ומשם בריאות
יוצאת לעולם. ומשם רועה אבן ישראל (בראשית מ"ט כד) והוא המקום שנקרא שם שנאמר (חבקוק
ג' ד) ושם חביון עוזו.

³⁷ עי' לעיל פרשת ויצא הערה 6.

³⁸ עי' לעיל הערה 23.

³⁹ עי' לעיל פסוק כד.

⁴⁰ עי' עץ חיים (עקודים ח): שם ב"ן המעלה מ"ן הוא בנימין ושרשו דכורא משם ע"ב דיוד"ן שהוא
חכמה והוא כמנין חסד. ועי' ב"ע (קנב ע"ב): אש על המזבח סט' דבוצינא אש והוא גבורה עילאה
דמות אר"ה רביץ על טרפי' ומשם הוא סוד חימום ואתערותא דנוקבא ע"י שם ב"ן המעלה מ"ן
בשלהוביתא דרחימותא וז"ס בנימן זאב יטרף כידוע שבנימין הוא שם ב"ן דנוק' המעלה מ"ן ולכן
נבנה המזבח בחלקו.

⁴¹ עי' שער רוח הקודש (לו ע"א): תיבת שלל כינוי לנוק' וכד"א ונות בית תחלק שלל ואז ניתן בה
הדעת הנק' ע"ב ק"ל.

⁴² עי' זהר (ח"א כח ע"א): זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי דא שכינתא נערה המאורסה לגבי
עמודא דאמצעייתא אתמר בה זאת הפעם וגו' אנא ידענא דאיהי עצם מעצמי ובשר מבשרי לזאת
ודאי יקרא אשה מסטרא עלאה דאיהי אמ"א כי מאיש לקחה זאת מסטרא דאב"א דאיהו י'.

תרגום: "זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי", זו שכינה, נערה המאורסה לעמוד האמצעי, נאמר
בה "זאת הפעם וגו'", אני ידעתי שהיא עצם מעצמי ובשר מבשרי, "לזאת" ודאי "יקרא אשה" מצד
עליון שהיא אמא, "כי מאיש לוקחה זאת", מצד של אבא שהוא י'. ועי' הערה הבאה בשם התיקו"ז
קיא ע"ב.

מאחר וזה ענין כללי, הארכנו.

עי' תיקו"ז (כג ע"א): ובגין דא מאן דבעי לאשגא למלכא לית ליה רשו לאשגא ליה אלא בשכינתא

הה"ד אל יתהלל וכו' כי אם בזאת וגו' ואהרן כד עאל לקדש קודשין ביומא דכפורי בה הוה עאל דכתיב בזאת יבא אהרן אל הקדש דאיהי עת לעשות לה' ומשה בגינה אתקיים בעלמא (נ"א עלמא דא בתר דמית) הה"ד וזאת הברכה אשר וגו' ובה עביד עשר מכתשין לפרעה הה"ד ואולם בעבור זאת העמדתך ויעקב בגין דהוה ידע דכל רעותא דמלכא בה מני לבנוי עלה דלא יעלו קדם מלכא אלא בה וכל שאלתין דילהון בצלותין ובעותין למלכא דיהון בה הה"ד וזאת אשר דבר להם אביהם וגו' ודוד בגין דהוה ידע דכל רעותא וחילא ותוקפא דמלכא בה אמר (תהלים כ"ז) אם תחנה וגו' בזאת אני בוטח דאתמר עלה ומלכותו בכל משלה ומאן דלא שת לבו גם לזאת עליה אתמר וכסיל לא יבין את זאת.

תרגום: ולכן, מי שרוצה להשיג את המלך, אין לו רשות להשיג אותו אלא עם השכינה, זהו שכתוב "אל יתהלל וכו' כי אם בזאת יתהלל וגו'" (ירמיה ט כב). ואהרן כשנכנס לקדש הקדשים ביום הכפורים, בה היה נכנס, שכתוב "בזאת יבא אהרן אל הקדש" (ויקרא טז ג), שהיא "עת לעשות ליהוה". ומשה בשבילה התקים בעולם (עולם זה אחר שמת) זהו שכתוב "וזאת הברכה אשר ברך וגו'", ובה עשה עשר מכות לפרעה, זהו שכתוב "ואולם בעבור זאת העמדתך". ויעקב משום שהיה יודע שכל רצונו של המלך בה, צוה את בניו עליה שלא יכנסו לפני המלך אלא בה, וכל משאלותיהם בתפילות ובקשות למלך שיהיו בה, זהו שכתוב "וזאת אשר דבר להם אביהם וגו'" (בראשית מט כח). ודוד משום שהיה יודע שכל הרצון והכח והתוקף של המלך הוא בה, אמר "אם תחנה וגו' בזאת אני בוטח". שנאמר עליה "ומלכותו בכל משלה", ומי שלא שת לבו גם לזאת, עליו נאמר "וכסיל לא יבין את זאת".

עי' זהר (ח"ג דף רנו ע"ב): כל קרבנין ועלוון אינון ליהוה ואתקריאת קרבן על שם דאתקריבו בה כל כנויין ליהוה ובגין דא אתמר עלה קרבנו קערת כסף אחת לית דרגא דאתקריב לגבי יהוה פחות מנה ולית צלותא ופקודא מכל פקודין דאורייתא וכל קרבנין ועלוון דאינון לבר מנה בכל דרגין דספיראן לא מתקבלן קדם יהוה לבר מנה ובגין דא אתמר עלה בזאת יבא אהרן אל הקדש ובג"ד אמר נביא כי אם בזאת יתהלל המתהלל:

תרגום: כל הקרבנות והעולות הם ליהוה, ונקראת קרבן על שם שמתקרב בה כל הכנויים ליהוה. ומפני זה נאמר עליה "קרבנו קערת כסף אחת", אין דרגה שנקרבת לגבי יהוה פחותה ממנה, ואין תפלה ומצוה מכל מצוות התורה וכל קרבנות ועולות שהם לחוץ ממנה בכל דרגות הספירות, לא מתקבלות לפני יהוה חוץ ממנה. ומפני זה נאמר עליה "בזאת יבא אהרן אל הקדש", ומפני זה אמר הנביא "כי אם בזאת יתהלל המתהלל".

ועי' תיקו"ז (יב ע"ב): ובגין דאורייתא מינה אתיהיבת אמר למשה וראית את אחורי וכו' דלית נביא וחכם יכיל לעאלא לעילא פחות מן דא ובגין דא אתקריאת מפתחות החיצוניים אנפין דילה ואנפין דלגאו מפתחות הפנימיים והא אתמר לעיל דאם בר נש לית בידו מפתחות החיצוניים במאי ייעול ובגין דא אתמר בה זה השער לה'.

ובגין דלית השגה לנביא וחזוה וחכם פחות מינה אמר הנביא כה אמר ה' אל יתהלל חכם בחכמתו וכו' כי אם בזאת יתהלל וכו' וידוע אותי ובגין דא יעקב אוליף לה לבנוי ויהיב לון קבלה מינה הדא הוא דכתיב וזאת אשר דבר להם אביהם ודוד דהוה ליה קבלה מינה אמר לגבה אם תחנה עלי מחנה וכו' רמיז לה בהאי תגא וסליק מחשבתיה לגבה ואמר לא יירא לבי וכו'.

תרגום: ומשום שהתורה נתנה ממנה, אמר למשה (שמות לג כג) "וראית את אחרי וכו'", שאין נביא וחכם יכול להכנס למעלה פחות מזה, ולכן נקראים מפתחות החיצוניים הפנים שלה, ופנים שבפנים מפתחות הפנימיים, והרי נתבאר למעלה שאם אין לאיש בידו מפתחות החיצוניים במה יכנס, ומשום זה נאמר בה (תהלים קיח כ) "זה השער ליהוה".

ומשום שאין השגה לנביא וחזוה וחכם פחות ממנה, אמר הנביא "כה אמר יהוה אל יתהלל חכם בחכמתו וכו' כי אם בזאת יתהלל וכו' וידוע אותי" (ירמיה ט כב), ולכן יעקב למד אותה לבנוי, ונתן להם קבלה ממנה. זהו שכתוב (בראשית מט כח) "וזאת אשר דבר להם אביהם", ודוד שהיה לו קבלה ממנה, אמר לה (תהלים כז ג) "אם תחנה עלי מחנה וכו'", רמז אותה בכתר הזה, והעלה מחשבתו אליה, ואמר (שם) "לא יירא לבי וכו'".

ועיי"ש (כ ע"א): ואינון שבע ספירן כלילן בשבע שמהן וכלהו כלילת לון בת שבע ולית ספירה מכלהו ספירן דיהא לה רשו לארקא ברכאן ולאשפעא לתתאין אלא בבת שבע בגין דאיהי קשורא דכלהו ספירן דאי ספירן הוה מריקין לבר מינה הוה פרודא ובגין דא לית רשו לארקא ספירא לשום אתר בר מינה לגבי תתאין ובגין דא אתמר בה אל יתהלל חכם בחכמתו וגו' כי אם בזאת בזאת יבא אהרן אל הקדש דלית רשו לנביא וחכימא למנדע לעילא שום מדע אלא בה ובגינה אתמר ומשה עלה אל האלהים ודוד בגינה אמר אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה' איהו שלימו דאדם שלימו דיחודא שלימו דשמא קדישא שלימו דכל ספירה וספירה.

תרגום: ואותן שבע ספירות כלולות בשבעה שמות. ואת כולם כוללת בת שבע, ואין ספירה מכל הספירות שיהיה לה רשות להוריק ברכות ולהשפיע לתחתונים אלא בבת שבע, משום שהיא הקשר של כל הספירות, שאם הספירות היו מריקות מחוץ לה היה פרוד. ומשום זה, אין רשות לספירה להריק לשום מקום פרט לה אל התחתונים, ומשום כך נאמר בה "אל יתהלל חכם בחכמתו וגו' כי אם בזאת" (ירמיה ט כב), "בזאת יבא אהרן אל הקדש" (ויקרא טז ג), שאין רשות לנביא וחכם לדעת

ז) זאת קומתך דמתה לתמר והיא התרומה שנאמר (שמות כה ג) וזאת התרומה והיא הברית שנאמר (בראשית ט יב) זאת אות הברית והיא התורה שנאמר (במדבר יט יד) זאת התורה שנתנה בשם המיוחד שנאמר (שמות כ א) וידבר אלהים⁴⁴ ולזה רמז הנביא שאמר (חבקוק ג י) נתן תהום קולו⁴⁵ וזהו שכתוב (ויקרא מז ג) בזאת יבא אהרן אל הקדש (תהלים קיח ב) כי זה השער לה' אשר צדיקים יבואו בו⁴⁶ אל הקדש כענין שנאמר (תהלים קלד ב) שאו ידיכם קדש וברכו את ה'⁴⁷.

עיי"ש: וע"ד הקבלה איש אשר כברכתו ברוך אותם י"ב שבטים הם דוגמת י"ב צנורות של מעלה⁴⁸ ועליהם רמז דוד כשאמר (תהלים קכב ד) ששם עלו שבטים שבטי יה הזכיר לשבטים על י"ב של מעלה ושבטי יה על י"ב של מטה⁴⁹ החתומים יו"ד ה"א בראש ובסוף

למעלה שום מדע אלא בה, ובשבילה נאמר "ומשה עלה אל האלהים" (שמות יט ג), ודוד אמר בגללה "אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום ליהוה" (תהלים קלב ד - ה), הוא שלמות האדם, שלמות היחוד, שלמות השם הקדוש, שלמותה של כל ספירה וספירה.
⁴³ צ"ע גדול בדבריו שהרי שם המיוחד היא שם הו"ה (עי' לעיל פרשת בראשית הערה 44) ועי' לקמן שמות ו ב ברמב"ן שמביא ראיה מפסוק ב אנכי הו"ה אלקיך.

⁴⁴ עי' ז"ח (ג ע"ב): וע"כ כדי שלא יטעה אדם, צוה בקרבנות ואמר, אדם כי יקריב מכם קרבן לה'. וכי תזבחו זבח תודה לה'. וכי תזבחו זבח שלמים לה'. ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה'. הכל לה'. ולא נאמר לאלקים. מ"ט. א"ר אבהו, שם זה הוא משותף, שהמלאכים נקראו אלקים, בני אדם נקראו אלקים, הדיינים נקראו אלקים, ואין אנו יודעים למי מהם זובח, לכך צריך להזכיר השם המיוחד לבדו.

⁴⁵ עי' ספר הבהיר אות קלט. שאלו לו תלמידיו למי נושאים כפים אמר להם לרום השמים מנא לן דכתיב (חבקוק ג' י) נתן תהום קולו רום ידהו נשא הא למדת שאין נשיאת כפים אלא לרום שמים וכשיש בישראל משכילים ויודעים את סוד השם הנכבד ונושאים כפיהם מיד נענים שנאמר (ישעי' נ"ח ט) אז תקרא וה' יענה אם אז תקרא ה' יענה מיד.

קמ. מאי ניהו אז אלא מלמד שאין רשות לקרוא לאל"ף לבדה אלא על ידי שנים האותיות הדבקים בה היושבים ראשונה במלכות ועם האל"ף הם שלשה ונשארו שבע מעשרה מאמרות והיינו ז' דכתיב (שמות ט"ו א) אז ישיר משה ובני ישראל גם כן.

עי' ספר הפליאה (עמוד ל): התהום היא אחרית האבנים והיא כ"י ועמק הבנין וע"ז נאמר ברכת תהום רובצת תחת ולא ראית בני מה נאמר במתן תורה ראון יחילו הרים זרם מים עבר נתן תהום קולו רום ידהו נשא ור"ל ראון יחילו הרים אלו זרועות עולם הנקראים הרים זרם מים אלו מים העליונים הבאים מן החסד נתן תהום קולו הוא כ"י. רום ידהו נשא ר"ל אבנים אחרונות הרומזים במלת ידהו נשאם ועלתה במדה הנקרא רום הוא החולם כענין נעוץ סופו בתחילתו:

⁴⁶ עי' לעיל הערה 42.
⁴⁷ קג. ד"א ויקחו לי תרומה, ויקחו לקדש תרומה שהיא יו"ד והוא עשירי ומנלן דעשירי קדש דכתיב (ויקרא כ"ז לב) העשירי יהיה קדש לה', ומאי ניהו קדש, דכתיב (יחזקאל מ"ד ל) וראשית כל בכורי כל וכל תרומת כל וגו', וכתוב (תהלים ק"א י) ראשית חכמה יראת ה' אל תקרי יראת ה' אלא ויראת ה', ועי' עוד זהר ח"ג יג ע"א.

⁴⁸ עי' ספר הבהיר אות קיג. ישב ר' רחומאי ודרש מאי י"ב שבטי ישראל, אלא מלמד ש"ב שבטים יש לו להקב"ה, ומאי ניהו, מלה"ד למלך שהיה לו מעין נאה ולכל אחיו אין להם מים אחרים אלא מאותו המעיין, ואינן יכולין לסבול צמא, מה עשה, עשה למעיין י"ב צנורות וקראם על שמות בני אחיו, ואמר אם יהיו הבנים טובים כאבותם יזכו ואמלא הצנורות, ירוו אבותם וישתו בניהם אחריהם ואם לא יזכו הבנים ולא יעשו דברים הגונים לפני הרי צנורות עומדות על ענין זה אתן להם מים על מנת שלא יתנו לבניהם דבר אחרי שאינם עושים רצוני.

⁴⁹ עי' זהר (ח"ג כפג ע"ב): תנן עבד קודשא בריך הוא ירושלם לתתא כגוונא דלעילא ודא מתתקנא (דא) לקבל דא דכתיב (שמות טו יז) מכון לשבתך פעלת יהוה הבנויה דזמין קב"ה לנחתא לה לירושלם [ד]לעילא כדקא יאות ובגין כך הבנויה שחברה לה יחדו והא אוקמוה שחברה שחברו מבעי ליה אלא דאתחברת אמא בברתא והוון כחדא ואוקמוה ואתמר ששם עלו שבטים (תהלים קכב ד) אלין אינון קיומא דעלמא ותקוונא דעלמא ותתאהו ולא תימא דעלמא תתאה בלחודוי אלא אפילו דעלמא עלאה דכתיב (שם) שבטי יה עדות לישראל לישראל דייקא בגין דאינון קיומא לתתא סהדותא אינון לעילא וכלא להודות לשם יהוה לאודאה שמה דקב"ה לכל סטרין דכתיב (שם) להודות לשם יהוה

תרגום: שנינו, הקדוש ברוך הוא עשה את ירושלים למטה כדוגמא שלמעלה, וזו מתוקנת (זו) כנגד זו, שכתוב "מכון לשבתך פעלת ה'". "הבנויה", שעתידי הקדוש ברוך הוא להוריד את ירושלים שלמעלה כראוי, ולכן "הבנויה". "שחברה לה יחדו", והרי בארוה. "שחברה", היה צריך להיות שחברו, אלא שהתחברה האם עם הבת ונהיו יחד, ובארוהו. ונאמר "ששם עלו שבטים", אלו הם

(במדבר כו ז) הראובני⁵⁰ (שם יד) והשמעוני וזהו שאמר איש אשר כברכתו ברוך אותם כברכתם של מעלה ברוך אותם למטה.

(מט לג) וַיְכַל יַעֲקֹב לְצִוּת אֶת בְּנָיו וַיֹּאמֶר רַגְלָיו אֶל הַמַּטֵּה וַיִּנְּעוּ וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוּן:
 עי' רמב"ן: ומיתה לא נאמרה בו ואמרו רבותינו (תענית ה ע"ב) יעקב אבינו לא מת לשון רש"י ולדעת רבותינו הרי יעקב הזכיר מיתה בעצמו (לעיל מח כא) הנה אנכי מת והיה אלהים עמכם ואולי לא ידע הוא בנפשו או שלא רצה לתת כבוד לשמו וכן (להלן נ טו) ויראו אחי יוסף כי מת אביהם כי להם מת הוא או שלא ידעו הם בזה כלל וענין המדרש הזה כי נפשות הצדיקים צרורות בצרור החיים⁵²⁵¹ וזו תחופה עליו כל היום לובשת לבושה השני שלא

קיום של העולם ותיקון של העולם התחתון. ואל תאמר שהעולם התחתון לבדו, אלא אפילו של העולם העליון, שכתוב "שבטי יה עדות לישראל", דוקא לישראל, משום שהם הקיום למטה, עדות הם למעלה, והכל, "להודות לשם ה'", להודות לשם הקדוש ברוך הוא לכל הצדדים, שכתוב "להודות לשם ה'".

⁵⁰ עי' זהר (ח"ג קיח ע"ב): איש על דגלו באותות אליו ארבע משריין דכנסת ישראל דאינון תריסר שבטין תריסר תחומין סחור סחור לה כלא כגוונא דלעילא כתיב ששם עלו שבטים שבטי יה וגו' ששם עלו שבטים אליו י"ב שבטין י"ב תחומין דלתתא שבטי יה הא אוקמוה בגין ד"ה עדות לישראל ודאי ובגין דא הראובני השמעוני י"ה בכל חד וחד.

תרגום: "איש על דגלו באותות" אלו ארבע מחנות של כנסת ישראל, שהם שנים עשר שבטים, שנים עשר תחומים סביב סביב לה, הכל כדוגמא שלמעלה. כתוב "ששם עלו שבטים שבטי יה וגו'", "ששם עלו שבטים", אלו שנים עשר שבטים, שנים עשר תחומים שלמטה, שבטי יה, הרי פרשה משום ש"ה עדות לישראל ודאי, ולכן הראובני השמעוני י"ה, בכל אחד ואחד.

⁵¹ עי' זהר (ח"ג דף כה ע"א): רבי יצחק אמר הא אוקמוה נפש כד מתעטרא כנסת ישראל במלכא קדישא אתעטר ואקרי צרורא דחיי בגין דבה אתקשר כלא.

תרגום: רבי יצחק אמר הרי פרשה נפש כשכנסת ישראל מתעטרת, במלך הקדוש מתעטרת, ונקראת צרור החיים, משום שבה הכל נקשר.

⁵² עי' זהר (ח"ב רכט ע"ב): תא חזי נשמתא לא סלקא לאתחזאה קמי מלכא קדישא עד דזכאת לאתלבשא בלבוא דלעילא לאתחזאה תמן וכן כגוונא דא לא נחתא לתתא עד דאתלבשת בלבוא דהאי עלמא.

כגוונא דא מלאכין קדישין דלעילא דכתיב בהו (תהלים קד ד) עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט כד עבדין שליחותא בהאי עלמא לא נחתין לתתא עד דמתלבשין בלבוא דהאי עלמא וכלא איהו כגוונא דההוא אתר דאזיל תמן והא אוקימנא דנשמתא לא סלקא אלא בלבוא דנהיר.

ותא חזי אדם הראשון כד הוה בגנתא דעדן הוה מתלבש בלבוא כגוונא דלעילא ואיהו לבוא דנהורא עלאה כיון דאתתרך מגנתא דעדן ואצטרך לגוונין דהאי עלמא מה כתיב (בראשית ג כא) ויעש יהו"ה אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם. בקדמיתא הוה כתנות אור אור דההוא נהורא עלאה דשמש ביה בגן עדן.

בגין דהא גנתא דעדן נהורא עלאה דנהיר משמש ביה ועל דא אדם קדמאה כד עאל לגו גנתא אלביש ליה קודשא בריך הוא בלבוא דההוא נהורא ואעיל ליה תמן ואי לא אתלבש בקדמיתא בההוא נהורא לא ייעול לתמן.

כיון דאתתרך מתמן אצטרך למלבושא אחרא כדן ויעש יהו"ה אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וכלא כמה דאצטרך. והכא כגוונא דא עשו בגדי שרד לשרת בקדש לאעלא בקודשא.

תרגום: בא וראה אין נשמה עולה להראות לפני המלך הקדוש עד שזוכה להתלבש בלבוש של מעלה להראות שם וכן כמו זה לא יורדת למטה עד שמתלבשת בלבוש של העולם הזה.

כמו כן המלאכים הקדושים שלמעלה שכתוב בהם עשה מלאכיו רוחות משרתיו אש להט כשעושים שליחות בעולם הזה אין יורדים למטה עד שמתלבשים בלבוש של העולם הזה והכל הוא כמו שאותו מקום שהולך לשם והרי בארנו שנשמה לא עולה אלא בלבוש שמאיר.

ובא וראה אדם הראשון כשהיה בגן עדן היה מתלבש בלבוש כדוגמא שלמעלה והוא לבוש של אור עליון כיון שגרש מגן עדן והצטרך לגוני העולם הזה מה כתוב (בראשית ג) ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם בראשונה היו כתנות אור של אותו אור עליון ששמש בו בגן עדן.

משום שהרי גן עדן אור העליון שמאיר משמש בו ועל כן אדם הראשון כשנכנס לתוך הגן הלביש אותו הקדוש ברוך הוא בלבוש של אותו אור והכניסו לשם ואם לא הלבש בראשונה באותו אור לא יכנס לשם כיון שגרש משם הצטרך ללבוש אחר אז ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור והכל כמו שצריך וכאן כמו כן עשו בגדי שרד לשרת בקדש להיכנס בקדש.

עי' עץ חיים (שער קיצור אבי"ע פרק ח) ונחזור לענין המלאכים כי גם הם חומר וצורה אלא שחומרם זך מאד ונקרא כבוד נברא של המלאך ונקרא אישים אך צורתן נקרא מלאך וזכי הנפש

יפשטנה ערומה כיעקב או תתלבש לעתים מזומנות ויובן הענין הזה במסכת שבת (קנב ע"ב) ובמסכת כתובות (קג ע"א).

ע"י ר' בחיי: ועל דרך הקבלה יעקב אבינו לא מת שלא היתה מדתו כענין שאר מדות הקצוות שהן גורמות ההפכים⁵³ ובאור זה כי מדתו הוא המכריע ואף על פי שהוא כלול מכל המדות ומקבל מהן בעבור שהוא עולה דרך סלולה עד ראשית הראשית שהוא מקור החיים⁵⁵⁴ על כן אמרו ביעקב לא מת ולא אמרו כן על אברהם ויצחק לפי שהן מדות הקצוות לימין ולשמאל הגורמות ההפכים ולפיכך יעקב אבינו לא מת אך נשאר קיים בגוף ובנפש הגוף הזה הוא הגוף השני הרק שבו הנפש מתלבשת בצורת גוף ויש לו ממש אבל הוא דק עד מאד מתלבשת בו לעתים מזומנות והוא מערב שבת לערב שבת או מיום הכפורים ליום הכפורים הוא משוטט בעולם בשליחותו של הקדוש ברוך הוא ומתראה למי שהוא הפיץ בו כי הראשון הגם נחנט ונקבר כפשוטו של מקרא וזהו מאמר החכם שאמר (תענית ה ע"ב)

יכולין לראות דרך מראה את המלאך בהיותו מלובש במלבוש שלו הנ"ל וזה סוד וירא והנה שלשה אנשים ואין זו נבראה רק שהשיג בראיית נפשו המשכלת את נפש המלאך עצמו וכן הרואים את אליהו ושאר נשמות הצדיקים כעין רבינו הקדוש בכל ליל שבת וכיוצא אינו אלא ע"י התלבשות בחלוקת דרבנן שלו.

⁵³ ע"י לעיל פרשת ויצא הערה 6.

⁵⁴ וע"י ז"ח (סב ע"ב): כתיב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב וגו' בשעתא דברא קב"ה עלמא ברא בקדמיתא שיתין עילאין דאינון מקורי לנחתא בהון גשמיא דברכן וקדושין עילאין דלעילא ואינון נטלו בקדמיתא ממקורא דחיי מאתר עילאה דנפקו מתמן.

תרגום: כתוב (דברים כח) יפתח ה' לך את אוצרו הטוב וגו' בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את העולם בראשונה שיתים עליונים שהם מקורות להוריד בהם גשמי ברכות והקדשות העליונות שלמעלה והם נוטלים בראשונה ממקור החיים מהמקום העליון שיצאו משם.

⁵⁵ ע"י זהר (ח"ב צא ע"ב): פקודא י"ב לאומאה בשמיה בארח קשוט ומאן דאומי שבועה הוא כליל גרמיה באינון שבע דרגין עלאין דשמא דקודשא בריך הוא אתכליל בהו והא שיתא אינון ההוא בר נש דאומי אומאה דקשוט על פי בית דין כליל גרמיה בהו והוא שביעאה לקיימא שמא קדישא בדוכתיה ועל דא כתיב (דברים ו יד) ובשמו תשבע ומאן דאומי אומאה למגנא ולשקרא גרים לההוא אתר דלא יתקיים בדוכתיה אומאה לקיימא פקודא דמאריה דא איהו שבועה דקשוט כד ההוא יצר הרע מקטרג לבר נש ומפתה ליה למעבר על פקודא דמאריה דא איהו אומאה דמאריה אשתבח בה ואצטרך ליה לבר נש לאומאה במאריה על דא ואיהו שבחא דיליה וקודשא בריך הוא משתבח ביה כגון בועז דכתיב (רות ג יג) חי יהו"ה שכבי עד הבקר דהא יצר הרע הוה מקטרג ביה ואומי על דא.

נדר איהו לעילא ואינון חיי מלכא רזא דרמ"ח שייפין ותריסר קטירין כחושבן ונד"ר ועל דא חמיר משבועה חיי דמלכא אלין דיהיב חיין לכל אלין שייפין ואקרונ הכי בגין דאינון חיין נחתין מעילא לתתא לההוא מקורא דחיין ומההוא מקורא נחתין לתתא לכל אינון שייפין שבועה לקיימא דרגא דלתתא רזא דשמא קדישא ודא אקרי מלך עצמו דרוחא עילאה וגופא דיליה למשרי בגויה ולדיירא ביה כרוחא דשאר גו גופא ועל דא אקרי מלך עצמו דרוחא עילאה לההוא אתר וכד קאי האי אתר מקויים דההוא דסתיר לעילא ובגין כך מאן דאומי בקשוט הוא מקיים לההוא אתר וכד קאי האי אתר מקויים מקיים כל עלמא נדר שריא על כלא על מצוה ועל רשות דלאו הכי בשבועה והכי אוקמוה חברייא.

תרגום: מצוה י"ב להשבע בשמו בדרך אמת ומי שנשבע שבועה הוא כולל את עצמו באותן שבע דרגות עליונות שהשם של הקדוש ברוך הוא נכלל בהן והרי הם שש אותו אדם שנשבע שבועת אמת על פי בית דין כולל את עצמו בהן והוא שביעי לקיים את השם הקדוש במקומו ועל כן כתוב ובשמו תשבע ומי שנשבע שבועה לחנם ולשקר גורם לאותו מקום שלא יתקיים במקומו. שבועה לקיים מצות אדונו זוהי שבועת אמת כשאותו יצר הרע מקטרג לאדם ומפתה אותו לעבור על מצות אדונו זוהי שבועה שאדונו משתבח בו וצריך לאדם להשבע ברבונו על זה והוא שבחו והקדוש ברוך הוא משתבח בו כמו בועז שכתוב חי ה' שכבי עד הבוקר שהרי יצר הרע היה מקטרג בו ונשבע על זה.

נדר הוא למעלה והם חיי המלך סוד של רמ"ח איברים ושנים עשר קשרים כחושבן ונד"ר ועל זה חמור משבועה חיי המלך אלה שנותן חיים לכל האיברים הללו ונקראים כך בשביל שאותם חיים יורדים ממעלה למטה לאותו מקור החיים ומאותו מקור יורדים למטה לכל אותם איברים. שבועה לקיים דרגה שלמטה סוד השם הקדוש וזה נקרא מלך עצמו של רוח עליונה וגוף שלו לשרות בתוכו ולדור בו כמו הרוח ששורה בתוך הגוף ועל זה נקרא מלך עצמו שרוח עליונה השתוקקות שלה לשרות בתוכו עצמו שההוא הנסתר למעלה ולכן מי שנשבע באמת הוא מקיים את אותו מקום וכשעומד המקום הזה מקיים מקיים את כל העולם הנדר שורה על הכל על מצוה ועל רשות שלא כך בשבועה וכך פרשוה החברים.

רמב"ן ור' בחיי פרשת ויחי

מקרא אני דורש שנאמר (ירמיהו מו כז) הנני מושיעך ואת זרעך מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים כלומר מה זרעו בחיים בגוף ובנפש אף הוא בחיים בגוף ובנפש והוא הגוף שהזכרתו.